

Trinkov koledar 1983

33091/1987

Odgovorni urednik Mario Garjup

TRINKOV KOLEDAR

za navadno leto

1983

*

IZDALO »KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO«

LETO 1983

je navadno leto. Ima 365 dni ali 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se v soboto. **Cerkveno leto** začenjamo s prvo adventno nedeljo 28. novembra 1982. **Civilno** leto pa na Novo leto 1. januarja 1983.

LETNI ČASI

Začetek pomladi: 21. marca ob 5,39 minut. Sonce stopi v znamenje *ovna* (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja: 22. junija ob 00,09. Sonce stopi v znamenje *raka*.

Začetek jeseni: 13. septembra ob 15. uri 42 minut. Sonce stopi v znamenje *tehtnice* (jesensko enakonočje).

Začetek zime: 22. decembra ob 11. uri 30 minut. Sonce stopi na povratniku v znamenje *kozoroga*.

MRKI V LETU 1983

V letu 1983 bodo trije mrki. V srednji Evropi bo viden le sončni mrk (4. decembra).

1. **Popolni sončni mrk bo 11. junija.** Trajal bo od 3,10 do 8,16. Viden bo na Indijskem oceanu, v jugovzhodni Aziji, Avstraliji in na jugovzhodnem Tihem oceanu.

2. **Delni lunin mrk bo 25. junija.** Trajal bo ob 6,43 do 12,02. Viden bo v vzhodni Avstraliji, Novi Zelandiji, na Tihem oceanu, v Južni in Severni Avstraliji in po severnih predelih Atlantskega oceana.

3. **Obročasti sončni mrk bo 4. decembra.** Trajal bo od 10,41 do 16,20. Viden bo po severnih predelih Atlantskega oceana, v severozahodnem delu Južne Amerike, skoraj v vsej Afriki, v srednji in južni Evropi ter na Arabskem polotoku.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Po sklepu cerkvenega zbora v Niceji leta 325 se velika noč vsako leto obhaja prvo nedeljo po prvi pomladanski luni. To je lahko v času od 22. marca do 25. aprila. Mnogi drugi prazniki se ravnaajo po veliki noči in so zato premakljivi.

V letu 1983 bodo premakljivi prazniki:

Pepelnica	16. februarja
Velika noč	3. aprila
Križev teden	9. 10. 11. maja
Gospodov vnebohod	12. maja
Binkošti	22. maja
Sveta Trojica	29. maja
Sv. Rešnje Telo	2. junija
Jezusovo Srce	10. junija
Marijino Srce	11. junija
Angelska nedelja	4. septembra
Rožnovenska nedelja	2. oktobra
Misijonska nedelja	23. oktobra
Žegnanska nedelja	30. oktobra
Zahvalna nedelja	6. novembra
Praznik Kristusa Vladarja	20. novembra
1. adventna nedelja	27. novembra

DRŽAVNI PRAZNIKI

Dan vstaje	25. aprila
Praznik dela	1. maja
Proglasitev republike	2. junija
Dan zmage	4. novembra

- 1 S Novo leto - Božja Mati Marija
2 N 2. po božiču - Bazilij Veliki
3 P Genovefa, dev.; Anter, muč.
4 T Angela Folinjska, redovnica
5 S Milena; Simeon, pušč.
6 Č Sv. Trije kralji. - Razgl. Gosp. €
7 P Rajmund, red.; Lucijan, muč.
8 S Severin, opat; Erhard, škof
9 N Jezusov krst - Hadrijan, opat
10 P Viljem, škof; Aldo, pušč.
11 T Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, op.
12 S Alfred, opat; Tatjana, muč.
13 Č Hilarij, škof; Veronika, dev.
-

-
- 14 P Feliks (Srečko); Odon, red. ●
- 15 S Pavel, pušč.; Maver, opat
- 16 N **2. nav. - Marcel, papež**
- 17 P Anton (Zvonko), pušč.
- 18 T Marjeta Ogrska, redovnica
- 19 S Makarij, opat; Germanik, muč.
- 20 Č Fabijan in Sebastijan, muč.
- 21 P Neža (Agnes, Janja), dev., muč.
- 22 S Vincenc (Vinko), muč. ☞
- 23 N **3. nav. - Emerencijana, muč.**
- 24 P Frančišek Saleški, škof
- 25 T Spreobrnitev ap. Pavla
- 26 S Timotej in Tit, škofa; Robert
- 27 Č Angela Merici, dev.
- 28 P Tomaž Akvinski, c. uč. ☺
- 29 S Valerij, škof; Akvilin
- 30 N **4. nav. - Martina, dev. in muč.**
- 31 P Janez Bosko, vzgojitelj
-

- 1 T Brigita, dev.; Pionij, muč.
- 2 S Svečnica - Jezusovo darovanje
- 3 Č Blaž, škof in muč.; Oskar
- 4 P Andrej Corsini, škof €
- 5 S Agata, dev. in muč.; Albuin, škof
- 6 N 5. nav. - Pavel Miki in tov., muč.
- 7 P Rihard, kralj; Egidij
- 8 T Hieronim Emiliani; Janez de M.
- 9 S Apolonija, dev. in muč.; Rinaldo
- 10 Č Sholastika, devica
- 11 P Lurška Mati božja
- 12 S Evlalija, muč.; Benedikt, opat
- 13 N 6. nav. - Katarina de Ricci, red. ●
-

-
- 14 P Valentin (Zdravko), muč.
- 15 T Georgija, dev. - P u s t
- 16 S P e p e l n i c a - Julijana, muč.
- 17 Č Sedem ustanoviteljev servitov
- 18 P Simeon Jeruzalemski, škof
- 19 S Konrad iz Piacenze, spok.
- 20 N **1. postna - Leon Veliki, papež** ③
- 21 P Peter Damiani, c. uč.
- 22 T Sedež apostola Petra
- 23 S Polikarp, škof in muč.
- 24 Č Sergij, muč. - (Matija, apostol)
- 25 P Valburga, dev.; Feliks (Srečko)
- 26 S K v a t r e - Matilda, dev.
- 27 N **2. postna - Gabrijel, Žal. M. B.** ④
- 28 P Roman, opat; Hilarij, papež
-

- 1 T Albin, škof; Antonina, muč.
- 2 S Neža Praška, dev.; Henrik, red.
- 3 Č Kunigunda, cesarica
- 4 P Kazimir, kraljevič
- 5 S Evzebij, muč.; Olivija, muč.
- 6 N **3. postna - Fridolin, opat** €
- 7 P Perpetua in Felicita, muč.
- 8 T Janez od Boga; Beata, muč.
- 9 S Frančiška Rimska, red.
- 10 Č Makarij, škof; 40 mučencev
- 11 P Sofronij, škof; Evlogij, muč.
- 12 S Gregor Veliki; Doroteja, muč.
- 13 N **4. postna - Teodora, muč.**

-
- 14 P Florentina, opatinja ☉
- 15 T Klemen Dvorak, spozn.
- 16 S Hilarij in Tacijan, muč.
- 17 Č Patricij, škof; Jedrt (Jerica)
- 18 P Ciril Jeruzalemski, c. uč.
- 19 S J o ž e f , Jezusov rednik
- 20 N **5. postna - Klavdija in tov., muč.**
- 21 P Nikolaj iz Flüe, pušč.
- 22 T Katarina Genovska; Lea, spok. ☽
- 23 S Viktorijan in tov., muč.
- 24 Č Dionizij in tov., muč.
- 25 P Gospodovo oznanjenje
- 26 S Evgenija, muč.; Emanuel, muč.
- 27 N **Cvetna - Oljčnica**
- 28 P Sikst, papež; Milada, dev. ☽
- 29 T Bertold, red. ustanovitelj
- 30 S Amadej Savojski; Kvirin, škof
- 31 Č Veliki četrtek - Modest, škof
-

- 1 P Veliki petek - Hugo, škof
- 2 S Velika sobota - Frančišek Paol.
- 3 N **Velika noč - Gospodovo vstajenje**
- 4 P **Velikonočni ponedeljek**
- 5 T Vincenc Ferreri €
- 6 S Irenej Sirmijski, škof
- 7 Č Janez de la Salle, spozn.
- 8 P Albert, škof; Valter, opat
- 9 S Marija Kleopova, svetop. žena
- 10 N **2. velikon. - Bela**
- 11 P Stanislav, škof in muč.
- 12 T Lazar Tržaški, škof in muč.
- 13 S Hermenegild, muč. ●
-

-
- 14 Č Lidvina, dev.; Valerijan, muč.
- 15 P Anastazija, muč.; Peter Gonzales
- 16 S Bernardka Lurška, dev.
- 17 N **3. velikon. - Rudolf, muč.**
- 18 P Apolonij, muč.; Elevation, muč.
- 19 T Ema, red.; Leon, papež
- 20 S Hilda, dev.; Sulpicij, muč. ☞
- 21 Č Anzelm, škof; Konrad, red
- 22 P Leonid, muč.; Agapit, papež
- 23 S Juri, muč.; Adalbert, škof
- 24 N **4. velikon. - Honorij, škof**
- 25 P **Marko, evang. - Državni praznik**
- 26 T Pashazij, opat; Marcellin, papež
- 27 S Hozana, dev.; Ida ☺
- 28 Č Vital (Živko); Peter Chanel, muč.
- 29 P Katarina Sienska, c. uč.
- 30 S Jožef Cottolengo; Pij V., papež
-

- 1 N 5. velikon. - Jožef, delavec**
 2 P Atanazij, c. uč.; Boris, kralj
 3 T Filip in Jakob, apostola
 4 S Florijan (Cvetko), muč.
 5 Č Gotard, škof; Angel, muč. €
 6 P Marija Srednica milosti; Dominik
 7 S Gizela, opatinja; Flavij, muč.
8 N 6. velikon. - Viktor Milanski, muč.
 9 P Prošnji dan - Pahomij, opat
 10 T Prošnji dan - Antonin, škof
 11 S Prošnji dan - Sigismund, kralj
 12 Č Leopold Mandić, red. Ⓞ
 13 P Servacij, škof; Mucij, muč.

-
- 14 S Matija, apostol; Bonifacij, muč.
- 15 N **Vnebohod Gospodov**
- 16 P Janez Nepomuk, muč.; Andrej B.
- 17 T Bruno, škof; Jošt, opat
- 18 S Klavdija, muč.; Erik, kralj
- 19 Č Peter Celestin, papež D
- 20 P Bernardin Sienski, duhovnik
- 21 S Krispin, red.; Valens, škof
- 22 N **Binkošti - Prihod Sv. Duha**
- 23 P Marija Mati Cerkve
- 24 T Marija Pomočnica; Socerb, muč.
- 25 S Beda Častitljivi, c. uč.
- 26 Č Filip Neri, duhovnik Ⓜ
- 27 P Avguštin Canterb., škof
- 28 S K v a t r e - Emilij, muč.
- 29 N **Sveta Trojica - Maksim, škof**
- 30 P Ivana Orleanska, dev.
- 31 T Obiskanje Device Marije
-

- 1 S Justin, muč.; Konrad
2 Č Erazem; Marcellin in Peter
3 P Karel Lwanga in tov., muč. €
4 S Frančišek Caracciolo; Kvirin, škof
5 N **Sv. Rešnje Telo in Kri**
6 P Norbert, škof; Bertrand Oglejski
7 T Robert, opat; Viljem
8 S Medard, škof
9 Č Efrem Sirski; Primož in Felicijan
10 P Jezusovo Srce; Bogumil, škof
11 S Barnaba, apostol; Feliks, muč. ●
12 N **11. nav. - Adelajda (Adela), muč.**
13 P Anton Padovanski, red., c. uč.
-

-
- 14 T Valerij in Rufin, muč.
- 15 S Vid in Modest, mučenca
- 16 Č Gvido Kortonski; Beno, škof
- 17 P Gregor Barbarigo, škof ☩
- 18 S Marko in Marcelijan, muč.
- 19 N **12. nav. - Gervazij in Protazij, m.**
- 20 P Silverij, papež; Florentina
- 21 T Alojzij Gonzaga, red.; Evzebij, šk.
- 22 S Pavlin, škof; Ahac, muč.
- 23 Č Agripina, muč.; Jožef Cafasso
- 24 P Rojstvo Janeza Krstnika
- 25 S Viljem (Vilko), opat ☺
- 26 N **13. nav. - Pelagij, muč.**
- 27 P Ciril Aleksandrijski, škof, c. uč.
- 28 T Irenej, škof in muč.
- 29 S Peter in Pavel, apostola
- 30 Č Prvi mučenci rimske Cerkve
-

- 1 P Estera, svetopisemska žena
- 2 S Oton, škof; Vital (Živko), muč.
- 3 N **14. nav. - Tomaž, apostol** ☞
- 4 P Uldarik (Urh), škof
- 5 T Ciril in Metod, slov. ap.
- 6 S Marija Goretti, muč.
- 7 Č Vilibald, škof; Izaija, prerok
- 8 P Evgen, papež; Prokop, muč.
- 9 S Veronika Giuliani, opatinja
- 10 N **15. nav. - Amalija, red.** ☞
- 11 P Benedikt, opat; Olga, kneginja
- 12 T Mohor in Fortunat, muč.
- 13 S Henrik, kralj; Evgen, škof

-
- 14 Č Kamil de Lellis, duhovnik
15 P Bonaventura, škof; Vladimir
16 S Karmelska Mati božja (Karmen)
17 N **16. nav. - Aleš (Aleksej), spok.** ☛
18 P Friderik (Miroslav), škof
19 T Aurea (Zlatka), dev.
20 S Marjeta, dev. in muč.
21 Č Danijel (Danilo), prerok
22 P Marija Magdalena (Magda)
23 S Brigita Švedska; Apolinarij, škof
24 N **17. nav. - Kristina, dev. in muč.**
25 P Jakob, ap.; Krištof, muč. ☺
26 T Joahim in Ana (Marijini starši)
27 S Gorazd, Kliment in Naum
28 Č Viktor (Zmago); Nazarij
29 P Marta iz Betanije
30 S Peter Krizolog, c. uč.
31 N **18. nav. - Ignacij Lojolski**
-

- 1 P Alfonz Liguori, c. uč.
- 2 T Porcijunkula - Evzebij, škof €
- 3 S Lidija; Nikodem
- 4 Č Janez Vianney, arški župnik
- 5 P Marija Snežna; Ožbalt, kralj
- 6 S Jezusova spremenitev na gori
- 7 N **19. nav. - Kajetan, duhovnik**
- 8 P Dominik, red. ustanov. Ⓜ
- 9 T Peter Faber, muč.; Roman, muč.
- 10 S Lovrenc, diakon, muč.
- 11 Č Klara (Jasna), dev.
- 12 P Hilarija, dev.; Inocenc, papež
- 13 S Poncijan in Hipolit, muč.

-
- 14 N 20. nav. - Maksimilijan Kolbe, m.
- 15 P Marijino vnebovzetje - Rožnica ☽
- 16 T Rok, spokornik
- 17 S Hijacint; Liberat
- 18 Č Helena, cesarica; Agapit, muč.
- 19 P Janez Eudes, red, ustanov.
- 20 S Bernard, opat; Samuel, prerok
- 21 N 21. nav. - Pij X., papež
- 22 P Devica Marija Kraljica
- 23 T Roza iz Lime
- 24 S Jernej, apostol ☽
- 25 Č Ludvik, kralj; Jožef Kalasanc
- 26 P Rufin, škof; Zefirin
- 27 S Monika, mati sv. Avgušтина
- 28 N 22. nav. - Avguštin, c. uč.
- 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika
- 30 T Feliks (Srečko); Gvdencija, muč.
- 31 S Rajmund (Rajko); Pavlin, škof €
-

- 1 Č Egidij, opat; Verena, dev.
2 P Maksima, muč.; Kastor, škof
3 S Gregor Veliki, papež
4 N **23. nav. - Rozalija, dev.**
5 P Lovrenc Giustiniani, škof
6 T Petronij, škof; Makarij, škof
7 S Regina; Marko Križevčan ☉
8 Č Rojstvo Device Marije
9 P Peter Klaver, red.
10 S Nikolaj Tolentinski; Otokar
11 N **24. nav. - Erna, dev.**
12 P Tacijan, mučenec
13 T Janez Zlatousti, c. uč.
-

-
14	S	Povišanje sv. Križa	☩
15	Č	Žalostna Mati božja (Dolores)	
16	P	Kornelij, papež; Ljudmila	
17	S	Robert Bellarmino, škof	
18	N	25. nav. - Irena, muč.	
19	P	Januarij, škof, muč.	
20	T	Suzana, mučenka	
21	S	Matej, apostol in evang.	
22	Č	Tomaž iz Villanove; Mavricij	☩
23	P	Lin, papež; Tekla	
24	S	Pacifik, red.; Gerard, škof	
25	N	26. nav. - Avrelija, dev.	
26	P	Kozma in Damijan, muč.	
27	T	Vincenc Pavelski, duhovnik	
28	S	Venčeslav, mučenec	
29	Č	Mihael, Gabrijel, Rafael, nad.	☩
30	P	Hieronim, c. uč.	
-

- 1 S Terezija Deteta Jezusa
- 2 N **27. nav. - Rožnovenska**
- 3 P Kandid (Žarko), muč.
- 4 T Frančišek Asiški
- 5 S Placid in Marcelin, muč.
- 6 Č Bruno, opat; Renato, škof ●
- 7 P Rožnovenska Mati božja
- 8 S Demetrij, muč.; Pelagija
- 9 N **28. nav. - Dioniz, škof in muč.**
- 10 P Frančišek Borgia, red.
- 11 T Emilijan (Milan), škof
- 12 S Maksimilijan, škof
- 13 Č Edvard, kralj; Koloman, muč. ♣
-

-
- 14 P Kalist, papež; Gaudencij, škof
15 S Terezija Velika, c. uč.
16 N **29. nav. - Hedvika; Marjeta Al.**
17 P Ignacij Antiohijski, škof
18 T Luka, evangelist
19 S Pavel od Križa
20 Č Irena (Miroslava); Vendelin
21 P Uršula, dev, muč.; Hilarion ☺
22 S Marija Saloma; Donat, škof
23 N **30. nav. - Misijonska**
24 P Anton M. Claret, škof; Feliks, m.
25 T Krizant in Darija, muč; Krispin
26 S Lucijan, muč.; Evarist, papež
27 Č Frumencij, škof; Sabina, muč.
28 P Simon in Juda Tadej, apostola
29 S Narcis, škof; Ermelinda, dev. €
30 N **31. nav. - Alfonz Rodriguez, red.**
31 P Volbenk, škof; Kvintin, muč.
-

- 1 T Vsi sveti
- 2 S Spomin vernih duš
- 3 Č Just, tržaški zavetnik
- 4 P Karel Boromejski, škof
- 5 S Zaharija in Elizabeta
- 6 N **32. nav. - Zahvalna; Lenart, opat**
- 7 P Engelbert, škof, muč.
- 8 T Bogomir (Mirko), škof
- 9 S Posvetitev lateranske bazilike
- 10 Č Leon Veliki, papež
- 11 P Martin iz Toursa, škof
- 12 S Jozafat, mučenec
- 13 N **33. nav. - Stanislav, spozn.**
-

-
- 14 P Nikolaj Tavelić, muč.
- 15 T Albert Veliki, škof; Leopold
- 16 S Otmar, opat; Jedert
- 17 Č Elizabeta Ogrska, red.
- 18 P Posv. bazilika Petra in Pavla
- 19 S Faust, muč.; Narsej
- 20 N **Kristus Kralj Vesoljstva** ☺
- 21 P Marijino darovanje
- 22 T Cecilija, dev. in muč.
- 23 S Klemen, papež, muč.
- 24 Č Krizogon, muč.; Flora, muč.
- 25 P Katarina Aleksandrijska, muč.
- 26 S Leonard Portomavriški
- 27 N **1. adv. - Virgil, škof** ☹
- 28 P Gregor, papež; Eberhard, škof
- 29 T Saturnin, škof in muč.
- 30 S Andrej, ap.; Justina, muč.
-

- 1 Č Natalija (Božena); Eligij, škof
- 2 P Bibijana, muč.; Blanka, spok.
- 3 S Frančišek Ksaverij, duhovnik
- 4 N **2. adv. - Barbara, muč.** Ⓜ
- 5 P Saba (Sava), opat
- 6 T Miklavž (Niko), škof
- 7 S Ambrož, škof, c. uč.
- 8 Č **Brezmadežno spočetje D. M.**
- 9 P Valerija, muč.; Abel, očak
- 10 S Loretska Mati božja
- 11 N **3. adv. - Damaz, papež, muč.**
- 12 P Ivana Šantalska, dev. Ⓜ
- 13 T Lucija (Lučka), muč.; Otilija

-
- 14 S Spiridijon (Dušan), škof
15 Č Kristina (Krista), dev.
16 P Albina, dev. in muč.
17 S Lazar iz Betanije - Kvatre
18 N **4. adv. - Gracijan, škof**
19 P Urban, papež; Favsta, spok.
20 T Evgenij in Makarij, muč. ●
21 S Peter Kanizij, c. uč.
22 Č Demetrij (Mitja), muč.
23 P Janez Kancij, c. uč.
24 S Sveti večer - Adam in Eva
25 N **Božič - Gospodovo rojstvo**
26 P **Sveti Štefan, prvi mučenec** €
27 T Janez, apostol in evang.
28 S Nedolžni otroci
29 Č Tomaž Becket; David, kralj
30 P Liberij, škof; Evgen, škof
31 S Silvester, papež; Melanija
-

Tone Kralj: Trinkov portret

120-letnica rojstva msgr. Ivana Trinka

*Na pobočju Matajurja
sredi gromov in neurja
se razraslo je drevo,
vrh dosega mu nebo.*

*Let 120 je minilo,
kar je seme rahlo vzkliło,
v zemljo korenine gnalo,
s silno se močjo obdalo.*

*V trdnega drevesa senci
zbirajo se zdaj Slovenci,
čutijo ponos in moč,
ne umori jih črna noč.*

*Ivan Trinko plemeniti,
Ivan Trinko mož častiti,
bodi vedno varuh, vzor
sinov tvojih dragih gor.*

Štefan Tonkli

Trčmun

*Slovenske Benečije draga vas,
rojacom daleč naokrog poznana,
od vseh s spoštljivostjo imenovana,
s prizvokom slave, ki gradi jo čas.*

*Tu rojstni dom Zamejskega stoji,
ki zemljico je svojo srčno ljubil.
O, zdavnaj že ta raj je sosed snubil
in barantal za rod, ki tu živi.*

*Zamejski, pevec, sam te zemlje sin,
za brate bil kot zvezda je vodnica,
k zvestobi živ, nenehen opomin.*

*Zdaj z griča glas njegov je govorica,
namenjena otrokom teh dolin,
da ne preslišali rodu bi klica.*

Ljubka Šorli

Ivan Trinko-Zamejski

Ob 120-letnici njegovega rojstva je prav, da si prikličemo v spomin vsaj v glavnih obrisih njegovo življenje in delo.

Trinko je bil rojen na Trčmunu 25. januarja 1863 pri »Pjernovih«. Prve razrede osnovne šole je obiskoval v Jelini pod Trčmunom, nato so ga poslali v Čedad in v Videm, kjer je obiskoval gimnazijo in licej. Vsa leta je bil odličnjak. V Vidmu je študiral tudi teologijo in leta 1886 je postal mašnik. V videmskem semenišču je najprej poučeval italijanščino in latinščino, matematiko in prirodoslovje, nato pa skoraj 50 let filozofijo. Istočasno je bil duhovni vodja v dekliškem zavodu Collegio Nobili Dimesse, pokrajinski svetovalec in član izvršnega odbora Ljudske stranke (Partito popolare). Za svoje delo je prejel tudi odlikovanja. Bil je papežev tajni komornik, častni član stolnega kapitlja v Vidmu in pozneje tudi kanonik; član videmskega škofijskega odbora za cerkveno umetnost, škofijski kolavdator zvonov, dopisni in redni član videmske akademije znanosti in umetnosti.

Trinko je komaj v 4. šoli zvedel, da imamo tudi Slovenci tiskane knjige. Sam se je

začel učiti slovenščine. Začel je pisati. Zbiral je narodno blago in objavil prve pravljice v Ljubljanskem zvonu. Poskušal je zlagati pesmice in v dobrih desetih letih se mu jih je nabralo toliko, da jih je leta 1897 izdal v zbirki »Poezije«. Ker jih takratna kritika ni ugodno sprejela, je opustil pesnikovanje in se je pozneje posvetil prozi. Leta 1929 je pri Goriški Mohorjevi družbi izdal zbirko črtic »Naši paglavci«, ki mu jih je lepo ilustriral Francè Goršè.

Trinko je ljubil svoje ljudi, zato je v italijanščini in slovenščini opisal kraje Beneške Slovenije in Rezije. Na te pozabljene kraje je hotel opozoriti kulturni svet. Stike je navezal z najrazličnejšimi slovenskimi in tujimi učenjaki. Študiral je slovanske jezike, da bi bogastvo slovanske duše posredoval romanskemu svetu. Obvladal je osem jezikov. Prevajal je iz slovenščine, ruščine, poljščine in češčine. Ker so se nanj obračali razni jezikoslovci, so ga začele zanimati slovnice in je sestavil Slovnico slovenskega jezika za Italijane. Ker je želel, da bi se sosedni narodi bolje poznali, je leta 1940 izdal knjigo *Storia della Jugoslavia*, v kateri je prikazal politično in kulturno zgodovino jugoslovan-
skih narodov.

Trinko je napisal tudi nekaj filozofskih

Trinkova rojstna hiša

razprav in iz angleščine prevedel Turnerjevo Zgodovino filozofije.

Ukvarjal se je tudi s slikarstvom in glasbo. Izdelal je veliko perorisb, ki pa so mu jih Nemci med prvo svetovno vojno pokradli. Ohranjenih je le nekaj primerkov. Na glasbenem polju se je pokazal tudi kot izvirni skladatelj z nekaterimi liturgičnimi motivi. Kot glasbeni kritik se je oglašal v raznih italijanskih revijah.

Nadvse važno pa je Trinkovo vzgojno delo. Vzgojil je več generacij beneških duhovnikov, katerim je v govorjeni in pisani besedi dajal napotke za življenje. Bil je učitelj in vodnik beneškega ljudstva in se je vztrajno zavzemal za njegove pravice.

Zadnja leta življenja je Trinko preživel na Trčmunu pri svojih nečakih, kjer je umrl 26. junija 1954. Po njem so zdaj imenovane nekatere šole, društva in ulice, trije kiparji so izdelali njegov doprski kip (Pengov, Jarm in Nemeč), razni slikarji so narisali njegove portrete, tri ženske so o njem napisale diplomske naloge — Trinko pa je še vedno premalo poznan in raziskan. Mnogi so hoteli za večno pokopati njegovo ime in zabrisati spomin nanj. Benečija pa se prebuje in gleda v njem svetilnik, ki bo svetil tudi bodočim rodovom.

UREDNIK

Trinkovo pismo papežu Piju XI.

V letu 1983 obhajamo žalostno obletnico in sicer 50-letnico, odkar je fašistična oblast prepovedala v Benečiji slovenske pridige in poučevanje verouka v slovenščini, skratka vse, kar je bilo še slovenskega. Začelo se je preganjanje duhovnikov in plenjenje slovenskih katekizmov in molitvenikov. Duhovniki so nesli spomenico v Vatikan, Ivan Trinko je poslal posebno pismo takratnemu papežu, na vse te glasove pa ni bilo odgovora. Verjetno pisma niso prišla v prave roke. Prvega Trinkovega pisma nismo še našli. Ohranjeno pa je drugo Trinkovo pismo, ki ga je pisal papežu leta 1936. Objavljamo ga v originalu. Dovolj je zgovorno, kako se je Trinko zavzemal za svoje duhovnike in za pravice svojega ljudstva. Čeprav je živel v oddaljenem Vidmu, je vedno zvesto spremljal vse dogodke v Benečiji. (Opomba urednika.)

Beatissimo Padre,

A nome e per incarico degli Sloveni dell'arcidiocesi di Udine e dei loro sacerdoti l'umile sottoscritto osa per la seconda volta

gettarsi ai piedi della Santità Vostra ed inalzarvi calda e fiduciosa preghiera, perché Vi degnate di venire in aiuto di questi Vostri devotissimi figli, abbandonati da tutti e spogliati dei loro sacrosanti diritti naturali e di quanto hanno di più caro e vitale, cioè della istruzione religiosa.

E' stata proibita la ristampa del loro testo sloveno di religione e sono state confiscate le copie delle precedenti edizioni, sempre debitamente approvate dall'autorità ecclesiastica; fu loro imposta la istruzione e la predicazione in lingua italiana, lingua che, ad onta di qualsiasi affermazione contraria, è ignorata dalla grandissima maggioranza di essi; è stato interdetto di pregare e di cantare in chiesa nella lingua che Iddio ha dato loro e che hanno sempre usato fino dal secolo nono, o decimo.

Ora, dopo questi radicali ed ingiustificati cambiamenti, comincia purtroppo a verificarsi quello che si temeva e si prevedeva come inevitabile conseguenza della fatale abolizione della lingua materna in chiesa. I fanciulli crescono ignoranti delle più elementari verità della fede e dei principi morali; la gioventù di ambo i sessi, senza le abituali direttive religiose, comincia a sbandarsi ed il mal costume s'insinua fra essa rapida-

mente; i genitori che non comprendono gli ammonimenti e gli eccitamenti dei sacerdoti, non sentono sufficientemente l'importanza dell'obbligo di prendersi cura dei figli; i sacerdoti sono avviliti per la sterilità delle loro fatiche e non sanno che fare, perché sono tenuti continuamente d'occhio ed ebbero già infinite noie e persecuzioni da parte della questura.

Le chiese, che fino a questi ultimi anni risuonavano di antichi, divoti canti tradizionali (dei quali alcuni rimontano fino ai secoli XV e XVI) e si riempivano di preghiere fatte in comune, ora sono mute fino alla desolazione. Le sacre funzioni del pomeriggio vanno deserte. La gente non trova motivo d'intervenirvi, perché non sono possibili né il Rosario, né la Via Crucis, né le coroncine, né altre divozioni, che ab immemorabili si sono fatte sempre nell'unica lingua conosciuta dalla gran massa dei fedeli.

Durante la S. Messa stessa si va generalizzando fra l'elemento maschile l'uso di rimanere fuori della chiesa, mentre le donne durante la predica sonnecchiano o leggono, se li hanno, i loro libri slavi di divozione.

Non si possono dare più gli esercizi spirituali, né è possibile l'azione cattolica, per-

ché si esige che tutto si faccia in lingua italiana. Resta il solo confessionale, dove il sacerdote può impunemente parlare la lingua del popolo; ma purtroppo la frequenza dei sacramenti diminuisce sensibilmente.

I buoni, che pure sono ancora la maggioranza, cominciano a lamentarsi, ad alta voce e senza paura, delle loro tristi condizioni religiose, e si sentono perseguitati e feriti nel vivo, vedendo come si impongono loro sacerdoti friulani ignari affatto della lingua locale, mentre si mandano in Friuli gli sloveni, benché, dopo lagni fatti, la S. Sede abbia, qualche anno fa, formalmente assicurato, che ciò non sarebbe avvenuto, finché ci fossero sacerdoti capaci di parlare la lingua del popolo. Perfino nei tiepidi vi è un sordo malumore ed una irritazione, che fa parlare male della Chiesa e del Papa e fa domandare se le nostre chiese sono diventate scuole di lingua italiana, anziché luogo di preghiera.

Beatissimo Padre, Padre di tutti i fedeli, venite in aiuto degli Sloveni, perché non scapitino nella fede e nei costumi, e perché in questi tristissimi tempi non diventino terreno d'insidie e di facili conquiste da parte di elementi sovversivi che hanno già fatto qualche tentativo di penetrazione. Questa po-

vera popolazione, perseguitata da una parte ed abbandonata dall'altra, finirà coll'odiare anche le autorità — la politica e la religiosa — e vi si nota già vivo risentimento e sensibile alienazione di animi, nociva tanto alla religione che al patriotismo.

Padre Santo, non permettete ulteriori mali, togliete le cause che li producono e restituite al nostro popolo il diritto d'ascoltare e di pregare Iddio nella sua lingua.

Colla più grande fiducia nel Vostro aiuto, prostrato ai Vostri Sacri Piedi, Ve li bacio ed imploro per me e per tutti quelli che rappresento la Vostra apostolica benedizione.

Udine, 18. Settembre 1936.

Della Santità Vostra umilissimo
e devotissimo servo

sac. Giovanni Trinco, canonico onorario
e professore del Seminario di Udine

Slovenci v Argentini o Ivanu Trinku

Iz Koledarja Svobodne Slovenije za leto 1955 iz Buenos Airesa posnemamo iz članka N.I. ob smrti msgr. Ivana Trinka tole:

Ko se s temi kratkimi vrsticami spominjamo Msgr. Ivana Trinka in čutimo v srcu grenkobo nad toliko izgubo, imamo vendar trdno upanje, da bodo kali in semena njegovega dela s svojimi koreninami in tudi s svojim cvetjem, zelenjem in sadom živela med ljudstvom, med katerim je delal, do konca vekov. Njegovo ime samo je simbol slovenstva v Beneški Sloveniji. Kdor je v življenju družil dve stoletji in je iz patriarhalne preteklosti pripeljal svoje ljudstvo skozi bučeče viharje zadnjih desetletij — upamo, da bo tudi iz groba sredi rodne zemlje še nadalje spremljal usodo svojega rodu in njegov duh bo kot duh močnega vojvode navdihoval njegove borce, da bodo trdno stali na straži svojega naroda.

Msgr. Ivan Trinko - spominjajo se Te in se ti zahvaljujejo duše, ki si jim kot duhovnik posredoval milost božjo.

Msgr. Ivan Trinko - nad Tvojim grobom
joče slovenska pesem, slovenska žalostinka,
ki si jo ljubil.

Msgr. Ivan Trinko - nad Tvojim grobom
otožno zvené akordi, ki si jih ubiral.

Msgr. Ivan Trinko - spominja se Te Na-
diža, ki si občudoval njene valove in poslu-
šal njeno šumenje.

Msgr. Ivan Trinko - krog Tvojega groba
se svetijo v večerni zarji beneški griči in
molčé zamišljeno gorski grebeni, ki si jih
občudoval.

Msgr. Ivan Trinko - v Tvoj spomin šumi
hrast, ki si ga risal.

Msgr. Ivan Trinko - za Teboj joče slo-
venska knjiga, ki si jo pisal.

Msgr. Ivan Trinko - ob Tvojem grobu
molije zate Tvoji učenci, ki si jih vzdajal.

Msgr. Ivan Trinko - od Tebe se poslavlja
neznani sosed, ki Ti iz tujih dalj in izza
daljnih morij želi pokropiti grob s prošnjo
Vsemogočnemu:

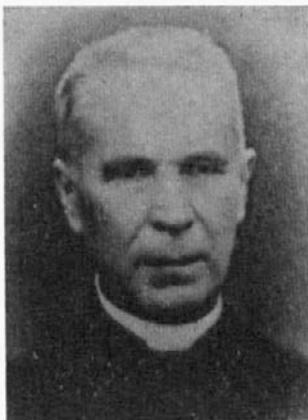
Msgr. Ivan Trinko - počivaj v miru!

Ivan Trinko

pokrajinski svetovalec

Dne 25. januarja poteče 120 let od Trinkovega rojstva in 26. junija 29 let od njegove smrti. Čeprav je izšla o njem vrsta razprav, dve doktorski disertaciji in prinaša Trinkov koledar vsako leto članke o njegovem delu, še vedno nimamo popolne in jasne podobe o njegovi bogati vsestranski dejavnosti. Ker je bil izredno nadarjen in priden, je deloval na različnih poljih, povsod pa se je izkazal celega moža, pravega vzornika in vodnika beneškega ljudstva.

Trinko je bil 22 let (1902 do 8. marca 1923, ko je kralj Viktor Emanuel razpustil pokrajinski svet in imenoval komisarja) tudi pokrajinski svetovalec v Vidmu, toda njegovo vlogo je ostala do danes najmanj raziskana. Delo je potekalo za zaprtimi vrati, tedanja obveščevalna sredstva so bila skromna, Benečija je živela svoje odrezano življenje po samotnih dolinah in gričih, zato so sodobniki malo vedeli, kaj dela zanje, zgodovinarji pa niso raziskali te Trinkove dejavnosti. To je očitno tudi v zadnjem zvezku Slovenskega biografskega leksikona, kjer pi-

še, da je postal Trinko 1903 videmski deželni svetovalec, dotlej še nikoli duhovnik, 1910 da je bil izvoljen za okrajnega poslanca, od 1914 pa je bil poslanec v videmskem deželnem zboru (SBL IV, Ljubljana 1980, str. 79).

Videm ni bil nikoli sedež dežele, ampak pokrajine (Provincia di Udine), ker so v Italiji nastale dežele šele po drugi svetovni vojni (danes Regione Friuli-Venezia Giulia - Dežela Furlanija-Julijska krajina s sedežem v Trstu). Zato je bil Trinko ves čas svetovalec (consigliere), ne poslanec, torej pokrajinski svetovalec (consigliere provinciale di Udine), ne deželni ali okrajni.

Videmska pokrajina je imela do leta 1904 50 svetovalcev, od tega leta naprej 60, ker se je povečalo število prebivalcev. Razdeljena je bila na 18 volilnih okrožij: Videm I. (4 svetovalci), Videm II. (5), S. Daniele (4), Maniago (3), Spilimbergo (4), Sacile (2), Pordenone (6), Aviano (2), S. Vito al Tagliamento (3), Codroipo (3), Latisana (2), Palmanova (3), Cividale-Čedad (6 - Trinkovo okrožje), Tolmezzo (4), Moggio (2), Gemona-Gumin (3), Tarcento-Čenta (3) in Ampezzo (1). Volilno okrožje se je tedaj v italijanščini imenovalo »mandamento«.

Vseh svetovalcev niso volili istočasno, ampak po skupinah. S Trinkom je bilo npr. poleti 1902 izvoljenih 29 svetovalcev od 50. 1. jan. 1912 pa je bil položaj svetovalcev naslednji: 20 je bilo izvoljenih do volitev leta 1912, 20 do leta 1914 in 20 do leta 1916 (med njimi Trinko).

Na čelu pokrajine ali province je bil predsednik, ob njem predsednik pokrajinskega odbora in osem odbornikov. Predsednik pokrajinskega odbora in odborniki so se imenovali »Deputazione« in so bili izvršni organ pokrajinskega sveta ali zbora, upravljali so pokrajino in izvajali sklepe pokrajinskega odbora. Svetovalci so jih volili z listki izmed sebe.

Izmed svetovalcev je bila skoraj tretjina odvetnikov, več doktorjev, inženirjev in nekaj plemičev. V čedajskem okrožju so bili npr. leta 1912 naslednji svetovalci (v oklepaju mesto stalnega bivališča): odv. Giuseppe Brosadola in inž. Giovanni Carbonaro (oba v Čedadu), vitez odv. Lucio Coren (Pavoletto), vitez prof. Beniamino Goia (Premariacco), uradni vitez dr. Domenico Rubini in msgr. prof. Ivan Trinko (Videm).

Pokrajinski svet se je redno sestajal štirikrat na leto, navadno jan., mar., avg. in dec., včasih tudi druge mesece, če je delo zahtevalo izredne seje. Zasedanje je trajalo samo en dan in na dnevnem redu je bilo tudi do 30 točk raznih zadev, ki so jih imenovali v ital. »oggetto«, predlagali pa so jih ali odbor ali posamezni svetovalci. Seje je odpiral vladni prefekt in bil navzoč, vendar se v delo svetovalcev ni mešal.

O delu pokrajinskega sveta je izšla vsako leto posebna knjiga z naslovom *Atti del Consiglio provinciale di Udine* (in leto). Tu je v začetku Seznam pokrajinskih svetovalcev z naslovi in odlikovanji, s stalnim bivanjem, njihovim volilnim okrožjem in letom zapadlosti mandata, sledi predsedstvo pokrajine in odbor. Nato je izčrpen zapisnik vsake seje: abecedni seznam prisotnih, opravičilo odsot-

nih, predlogi po vrstnem redu in posegi vseh svetovalcev. V drugem delu knjige so priloženi predlogi in pismena vprašanja svetovalcev, na koncu je bilanca o vsej dejavnosti pokrajine. Knjige so shranjene v Mestni knjižnici (Biblioteca civica) v Vidmu (sing. 211053, pos. 7. 0. 2).

Ivan Trinko je bil prvič izvoljen v videmski pokrajinski svet poleti 1902 (ne 1903!) za čedajsko volilno okrožje in na tem mestu je ostal do konca leta 1924, torej celih 23 let, ker je bil na vseh vmesnih volitvah ponovno izvoljen. Trinko ni bil prvi duhovnik, ki je bil izvoljen v pokrajinski svet, na istih volitvah je bil izvoljen tudi msgr. prof. dr. Protasio Gori, kanonik, in sicer v volilnem okrožju Čenta. Ta je na seji 4. jul. 1904 odstopil iz nejasnih vzrokov (ali časnikarske spletke, ukaz od zgoraj ali nezaupanje volilcev). Pozneje je bil poleg Trinka duhovnik dr. Luigi Gozzi, ki je stanoval v Vidmu in zastopal Codroipo.

Trinko je bil prvič na seji 11. avg. 1902, ko so potrdili novo izvoljene svetovalce. V razpravljanje je posegel ob predlogu, da bi svečano proslavili praznik 20. septembra, ko so italijanske čete zasedle Rim. Pridružil se je svetovalcu Vicenzu Casasola, češ da predlog ni potreben, in podal načelno izjavo, da

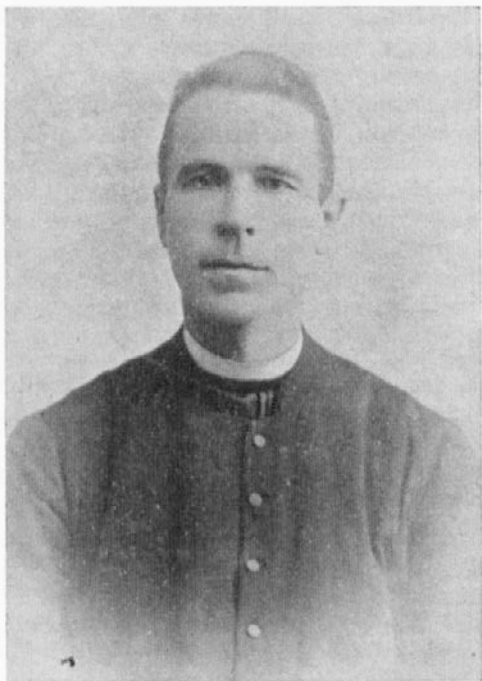
je vedno pripravljen izpovedati »svojo ljubezen do domovine«, samo da se te manifestacije »neposredno ne bijejo z mojimi verskimi nazori«. S to izjavo se je najbrž hotel nekako predstaviti, da bi ga ne ovirali pri delu ali gledali po strani, ker je bil Slovenec in duhovnik, v svetu pa so bili liberalci, svobodomisleci in tudi nacionalisti. In dosegel je svoj namen.

Ko so na seji 22. sept. istega leta sprejemali ukrepe za izboljšanje živinoreje v desetletju 1903-1912 in je pokrajinski odbor predlagal po 3.000 lir na leto za nakup plemenskih bikcev, se je Trinko pridružil sve-tovalcu Pecileju, ki je zahteval več denarja tudi za izboljšanje pašnikov. Trinko je poudaril, da je v Benečiji živinoreja edino premoženje: »Doslej se ni za te pokrajine, zlasti za del, ki ga poznam v okrožju Sv. Petra ob Nadiži, skoraj nič napravilo. Tudi jaz bom vztrajal pri tej točki.«

O izboljšanju živinoreje so na dolgo razpravljali na seji 26. sept. 1910. Trinko je s šestimi sve-tovalci prvi podpisal predlog, da bi pokrajinski odbor v ta namen povečal prispevek za Benečijo. Dolgo utemeljitev je sklenil z besedami: »Toda kdor pozna razmere naših vasi, lahko reče, da katero koli izboljšanje načina reje ni mogoče, zakaj pa-

sma je zdaj tako oslabela, da je skoraj nemogoče vsako izboljšanje. In samo z uvedbo nove pasme je možno doseči izboljšanje.« Naj se vpelje preizkušena švicarska pasma. Na koncu se zahvaljuje odboru, da »se je končno začel nekoliko zanimati za deželo, ki je tako prepuščena sama sebi, za naše gorske vasi od Čente do Čedada«.

Še odločneje in naravnost čustveno je govoril za Benečijo na seji 12. avg. 1912. Poudaril je, da je videmska pokrajina vedno podpirala vsemogoče kraje: »Izjemo predstavlja ena sama dežela, ki ni še nikoli prejela pomembnejših uslug, in to je volilno okrožje Čedad, posebno hriboviti predel, ki se navadno imenuje Slavia Italiana. Tiste vasi je treba obravnavati na prav poseben način zaradi razmer, v katerih se nahajajo. Beneške občine, preobremenjene z dolgovi, niso zmožne, da bi primerno poskrbele za osnovne potrebe, medtem ko je pomoč vlade in pokrajine skoraj nična. Vlada zanemarja te vasi, katerih gospodarske in moralne razmere so zares obžalovanja vredne, in to zanemarjanje je toliko bolj obžalovanja vredno, ker so bile te vasi vedno zvesti in čuječi varuhi mej naše domovine. V drugih dobah so imele privilegije in posebne nagrade za svoje usluge. Nikoli se niso pre-

grešile, nasprotno, vedno s podvojeno zvestobo, vdanostjo in domoljubjem varujejo meje.«

Zato je treba čim prej pomagati tem vasesem, odbor pa naj ne gleda samo na pra-

vičnost, ampak tudi na koristnost: »Naše vasi so na meji, v neposrednem stiku z Avstrijci, vedno pred budnimi očmi malo dobrih sosedov. Ko gledajo ti naše potrebe, našo revščino, se nam začno posmehovati, se iz nas norčevati, in to je malo vzgojno in ne utrjuje domoljubnega čustva naših ljudi, toliko bolj, ker imajo drugi vedno pomoč svoje vlade, ki je tako občutljiva, da v ničemer ne zanemarja obmejnih prebivalcev, prav zaradi tega, ker so obmejni prebivalci.«

Na seji 17. marca 1913 se je pridružil svetovalcu Brosadoli v korist beneških občin. Žal mu je, da ga je kolega prehitel, ker bi se bil moral pred njim potegniti zanje. Zadovoljen je, da se je odboru ponudila prilika, da popravi prejšnje napake in bogato podpre občino Tavorjano (Torreano) za cesto, ki bo povezovala občinsko središče z naseljem Mažerole (Masarolis), ki je zdaj, »lahko se reče, odrezano od kulturnega sveta«.

Ko je 7. marca 1910 govoril o omejitvi lova, ker bodo sicer izginili zajci in ptiči, se je naravnost raznežil: »Če bo šlo tako naprej, bomo videli, kako bodo izginili vsi ptiči, ne bomo več slišali njihovega žvrgolenja

in polja in hribi bodo onemeli. - Toda pustimo ob strani poezijo!»

Veliko se je potegoval za ceste, ki bi Benečanom in njihovim pridelkom odprle pot v Čedad in Videm. Celo cesta Videm-Čedad je »popolnoma neprehodna posebno na kakem mestu, ki je pretirano nizko«. Boril se je za novo cesto pri Kozci, v šentlenartski in čentski občini idr.

Leta 1903 in 1906 se je na sejah veliko govorilo o povezavi Čedada z avstrijsko železnico Jesenice-Gorica-Trst, ki so jo tedaj gradili in odprli 23. jul. 1906. Videmski župan in Società veneta per costruzioni ferroviarie sta se ob začetku avstrijske gradnje zmenila, da bi pripravili načrt. Toda pri izdelavi načrta so nastopile težave glede financiranja, ker je bilo več želja in variant. Občina Čedad bi prispevala k stroškom 500 lir, Sv. Peter ob Nadiži 400 lir, Sv. Lenart 200 lir — če bo tekla skozi Sv. Lenart do Sv. Lucije —, Srednje 500 lir — za progo Sv. Lenart-Zamir (Srednje)-Sv. Lucija —, Trgovska zbornica iz Vidma 500 lir, videmska pokrajina 6166,67 lir, odštela pa bo znesek, ki ga bodo plačale njene občine. Občini Ronec in Sovodnje sta odklonili prispevek.

Na seji 30. marca 1903 je Trinko živo priporočal odboru, naj se glede železnice

drži sklepov, ki so jih sprejeli na zborovanju v Št. Petru, ne pa načrtov, ki so jih določili v Vidmu prejšnjega maja. Videmski načrt ne prinaša nobenih koristi prebivalcem nad Čedadom. »Priporočam, da gre železniška proga po dolini, in naj koristi Sv. Lenartu in prebivalcem, ki živijo na tistem področju, ki nič drugega ne prosijo in ne pričakujejo od pokrajine.« Po njegovem bi bila ta proga nekaj km krajša. V drugem posegu je poudaril, da imajo njegovi rojaki »potrebo in željo po eni postaji«. Glavni motiv tega železniškega načrta je splošna korist, pokrajinska, deželna, mednarodna, za zvezo z Vzhodom, Madžarsko, Hrvaško.

Potem so na sejah molčali o železnici do 13. avg. 1906, ko je že začela delovati proga Jesenice-Trst. Trinko se je spet zavzel za povezavo z njo, svetovalec Antonio di Prampero pa je pojasnil, da je bil na vojnem ministrstvu zvedel, da zaradi državne varnosti niso dovolili nove železnice. Tako je načrt propadel.

Na seji 11. maja 1914 se je Trinko potegoval za železniško progo Čedad-S. Giovanni di Manzano-Krmin: »Od nove proge bi imelo zelo veliko korist vse naše volilno okrožje, predvsem trgovina s sadjem, ki mora iti v glavnem v tujino.« Tudi tega pred-

loga niso odobrili, ker je predsednik pojasnil, da je v načrtu avtomobilska povezava.

Dalje se je Trinko potegoval za ustanovitev Urada za delo v Vidmu, za pomoč emigrantom, slepcem, za boljšo oskrbo umsko bolnih, ki jih je bilo precej v pokrajini, za pomoč vinogradnikom, za zgraditev mostu čez Ter itd. Ko je med prvo svetovno vojno Pokrajinski konzorcij za preskrbo in razdeljevanje žita in moke dostavljal nekaterim občinam pokvarjeno pšenico, je Trinko odločno protestiral in zahteval, da se v bodoče kaj takega ne ponovi, oškodovane občine pa morajo dobiti zdravo pšenico (26. apr. 1915).

Čeprav je Trinko skrbel za svojo Benečijo, se je oglašal tudi pri drugih vprašanjih, ki so zadevala vso pokrajino ali idejna vprašanja. Ko je bil v jeseni 1904 v Rimu mednarodni kongres svobodomislecev in je svetovalec odv. Giuseppe Lacchin z osmimi drugimi vložil predlog, naj se mu pridruži tudi pokrajina, se je Trinko temu odločno uprl. V daljšem govoru je povedal, da ne gre za svobodno iskanje resnice, zakaj »Svoboda misli predstavlja v resnici borbo proti veri, proti resnici, proti logiki.« Predloga niso sprejeli.

Tudi po vstopu Italije v prvo svetovno vojno je Trinko ostal na svojem mestu. Na

zadnji seji 27. nov. 1916 so med drugim sklenili, da zgradijo nadvoz nad železnico Videm-Palmanova zunaj oglejskih vrat. Trinko se je oglasil: »Priporočam, da se pri izpeljavi načrta ne ločita praktičnost od estetike. To pravim zato, ker so se pri drugih nadvozih napravila v estetskem pogledu naravnost smešna dela.« Ker je bil tudi slikar, umetnostni zgodovinar in fotograf, je bil občutljiv za javna dela.

Tako je Trinko aktivno sodeloval na pokrajinskih sejah in se jih redno udeleževal, saj je v triindvajsetih letih manjkal samo 5 krat zaradi drugih obveznosti, predvsem šolskih. Njegovi posegi niso bili dolgi, vedno pa stvarni in zgoščeni. Sam ni vložil nobenega pismenega predloga, večkrat pa se je pridružil drugim svetovalcem in podpisal njihove predloge, tudi na prvem mestu, kar bi kazalo, da je predlog sprožil ali sestavil sam. Ni se rinil v ospredje, zato ni bil v raznih odborih, komisijah ali ustanovah, predlagali so ga samo v Pokrajinsko komisijo za podporo in dobrotelost, a je dobil le en glas (1904). Navadno je glasoval za predloge, če pa so se mu zdeli pomanjkljivi, jih je zavrnil ali se pri glasovanju vzdržal, vedno pa je povedal vzrok svoje odločitve.

Če bi pregledali vse seje, bi ugotovili, da

je za svoje rojake napravil, kolikor je mogel. Pokrajina je bila siromašna, ker je imela pasivni deželi Karnijo in Benečijo, ki sta bili vedno potrebni pomoči. Leta 1914 je razočarano ugotovil, da je velikokrat govoril o kričečih potrebah Benečanov, »toda moje besede in moje želje so imele malo uspeha. V kaki stvarci so jim ugodili, toda vse kaj drugega je treba napraviti« (30. nov. 1914). Kljub temu ni odnehal, povezoval se je tudi z občinami in podpiral njihove načrte in prošnje.

Čeprav je bila videmska pokrajina raznorodna (Furlani, Italijani, Slovenci in Nemci), na sejah nikoli ni prišlo do narodnostnih sporov, napadov ali osebnih obračunavanj. Vsi so govorili knjižno italijanščino in seje so bile na strokovni višini. Trinka kot Slovenca in duhovnika niso gledali po strani, čeprav ni molčal tudi ob kočljivih vprašanjih. Njegovi trezni in stvarni predlogi in ugovori so mu pridobili pri vseh svetovalcih ugled in spoštovanje.

Martin Jevnikar

Ženar gorak - kumet bo velik siromak.

Če ženarja garmi - slaba letina parleti.

Srečanje z Ivanom Trinkom

Shodom, plakatom, radijskim govorom, zvočnikom — vse to so sredstva volilnega boja za pojutrišnje občinske volitve — sem se danes, v petek **23. maja 1952**, za ves dan umaknil v Beneško Slovenijo. Svoj razred — III. A — nekaj čez dvajset učencev, med njimi pet deklet — sem popeljal na majniški izlet. Za družbo sem povabil dr. Metoda Turnška; tudi on že več mesecev stanuje v Nabrežini. Zelo rad se je odzval, saj je Beneška Slovenija vsa povojna leta ena njegovih ljubezni. Raziskuje jo podolgem in počez, njeno preteklost in sedanost.

Čudovita je ta dežela v maju! Blažen mir, gore na vsem severu, zeleni bregovi, ptice. Cilj je bil seveda Trčmun. Ivana Trinka, devetdesetletnika, smo našli v njegovi visoki, ozki, beli hiši. S Turnškom sta se že od prej poznala, jaz pa sem ga srečal prvič. Slok v tesnem talarju, pokončen in belolas, s smehljajem čez ves obraz nam je podal roko. Dijaki so se razgubili po vasi — treba je bilo brž kaj pojedsti in popiti, mladina je zmeraj lačna, posebno še po takile dolgi hoji v hrib.

Trčmun stoji 700 m nad morjem. Dejal bi, da ima trčmunski župnik — sedaj je to gospod Kjačič — med vsemi slovenskimi župniki najlepši razgled. Globoko doli pod breгови se razprostira bogata, ravna, svetla Furlanija, ki uživa gorkoto bližnjega morja. Od tam v to deželico pridiha pomlad. Mons. Trinko nam je pravil, koliko snega je zapadlo sredi minulega februarja. Bilo ga je toliko, da ga vaščani niso mogli odkidati, marveč so si skozenj od hiše do hiše izkopali rove. Vse hribovske beneške vasi so bile odrezane od sveta. Najstarejši ljudje niso ponnili take zime.

Gruča vaških otrok, ki so jo privabili Turnškovi bonboni, se je pogumno zbrala okoli nas treh. In nastala je fotografija na stopnicah pred Trinkovo hišo: dr. M. Turnšek, mons. Iv. Trinko, prof. V. Beličič in trčmunski otroški drobiž.

Vinko Beličič

»Človek, ki zameta svojo narodnost in svoj jezik, nima lastne osebnosti, nima značaja ne časti ter dela krivico sami naravi!« (Ivan Trinko)

Obisk pri Ivanu Trinku-Zamejskem

Letos poteka že 40 let od tistega sončnega oktobrskega dne, ko sem se kot beneški partizan prvič in zadnjič srečal s častitljivim rojakom, monsinjorjem Ivanom Trinkom-Zamejskim.

Tokrat je bil namreč moj bataljon, ki je pripadal 18. Bazoviški brigadi, za nekaj dni nastanjen v vasi Lipa, v Nadiški dolini. Neka večera po mitingu in prosti zabavi s plesom, me je pomočnik komisarja bataljona, zdaj že pokojni Podlipec Ljubo, povabil na štab bataljona. V prostorni sobi sva se, ob kozarcu domačega vina, pogovarjala o zgodovini beneških Slovencev, o njihovi narodni zavesti in naposled o potrebi po vključitvi vseh, za to sposobnih beneških fantov in deklet, v enote narodnoosvobodilne vojske.

Resnici na ljubo moram priznati, da sem v tej razpravi sodeloval bolj kot poslušalec, kot pa razpravljalec. To pa zategadelj, ker zgodovina beneških Slovencev na žalost mi ni bila znana, in takšnih nevednežev kot jaz ni bilo malo. Bila je ogromna večina beneškega ljudstva. Krivdo za to nosijo tisti,

ki so z nedopustnimi metodami z razno raznimi nacionalno političnimi in ekonomskimi pritiski preprečili beneškemu človeku dostop do jedra resnice, do bistva njegovega izvora, do bistva zgodovine njegove dežele, ki se je ustvarjala in razvijala v glavnem ločeno od usode slovenskega naroda.

Če ne bi bil beneški rojak tako neusmiljeno zapostavljen in politično zatiran, če bi bil svoboden in bi svobodno prebiral slovensko literaturo in če bi ga vsaj učitelji in profesorji seznanili s preteklo zgodovino njegove dežele (to bi bila konec koncev tudi njihova sveta dolžnost), tedaj bi vsa ta, politično zelo pomembna zadeva, izgledala drugače. Plod ali rezultat, kot temu po navadi pravimo, bi bil ta, da zlasti na učiteljišču v Špetru Slovenov ne bi iz dijakov nastala neka inteligenca prežeta izključno z italijansko kulturo, marveč inteligenca prepojena z italijansko in slovensko kulturo. A kar je še važnejše od tega, bi to učiteljišče vzgojilo inteligenco, z drugimi besedami učitelje, ki bi bili nedvomno narodno zavedni. Ponosni bi bili, da so kar so v resnici, a svet ve, da že 1300 let v tej deželi prebivajo izključno samo Slovenci. To velja tudi za osnovne šole.

Od Prešernovih časov navzgor, kadrov za takšno vzgojo ni manjkalo in še manj za to

potrebne literature. Toda vse to ni nič pomagalo. Takratna italijanska notranja politika, tako kot ob plebiscitu leta 1866, se ni ozirala na to in na obstoječa zgodovinska dejstva, na želje in potrebe ljudstva, ki je tedaj govorilo samo slovensko narečje, tako kot Kranjci kranjsko. Ko je poslanec beneških Slovencev Morpurgo v rimskem parlamentu vpil, da v Beneško Slovenijo prodira slovenska literatura Mohorjeve družbe in zahteval, da se sprejmejo takoj najostrejši ukrepi, je represivni in propagandni državni aparat začel preganjati vse, kar je posredno in neposredno vplivalo na politično strategijo asimilacije beneških Slovencev z italijanskim narodom. To sem želel mimogrede povedati samo zato, da bi bralec spoznal, v kakšnih političnih in drugih razmerah je moralo beneško ljudstvo, hočeš nočeš, živeti, in da bi s temi besedami vsaj za drobtinico prispeval k razčiščevanju zlasti naše žalostne zgodovinske preteklosti in z ukrepi merodajnih oblasti, ki so izrecno prepredčevali, da bi se naš rojak upoznal z njeno veselo in turobno vsebino.

To so bili skratka vzroki, zaradi katerih beneški Slovenci nismo poznali naše zgodovine niti slovenskega naroda. Razumljivo je, da posledice niso izostale. Bile so težke in

hude. V bistvu so le-te onemogočile, da bi se v notranjosti beneškega rojaka razvijala politična zrelost, narodna zavest in ponos. Le neki zarodek tega je tičal v naših srcih in za časa NOV se je postopoma razvijal in krepil. Od druge polovice 1944. leta, do konca vojne, je že dozoreval in postajal čedalje bolj slovenski in narodno osveščen. V tistem času je večina beneškega ljudstva, tako ali drugače sodelovala z NOV — s svojo narodno vojsko. Pri vsem tem pa moram pripomniti, da se je ta zarodek lahko tako hitro razvijal zlasti zato, ker ga nihče ni ovi-ral v njegovem razvoju. Nobena bariera ni bila na poti njegovega razvoja: to je bilo obdobje od kapitulacije Italije do konca vojne. Obdobje brez preganjanja, brez strahu, da te karabinjerji zaprejo, če v cerkvi zmoliš en očenaš v domačem slovenskem jeziku. Brez nacionalnega zatiranja, brez občinskih organov oblasti, ki so morali poslovati izključno v italijanskem jeziku, dasi večina ljudstva ni obvladala tega jezika. Obdobje »brez karabinjerjev«, ki so venomer vestno, natančno in skrbno izvrševali zakone in druge pravne predpise, zlasti tiste, ki so se nanašali na prepoved slovenske besede, najprej v uradu in kasneje v cerkvi.

In naposled, to je bilo novo obdobje, v

katerem je beneški otrok, čeprav le za kratek čas lahko obiskoval slovensko šolo, kjer je z učiteljem govoril v domačem slovenskem jeziku, v materinem jeziku. Saj drugega tudi ni znal in ni mogel znati. Nikakršno čudo ni, če je ta zarodek, o katerem je govorila, na osnovi takšnih temeljev in pogovora, tako naglo napredoval in postajal čedalje bolj zanesljiv branitelj slovenske besede v svoji deželi.

Naj mi bo naposled dovoljeno reči, da je bilo v tem kratkem zgodovinskem obdobju (komaj eno leto in pol) doseženih mnogo več uspehov v smeri oživljanja in krepitve narodne zavesti ter ponosa, kot ga je, v nasprotnem primeru dosegla italijanska liberalna in še posebej fašistična Italija s svojo politiko asimilacije in nasilja v skoraj 80 letih. Ta preverjeni podatek naj služi kot dokaz, kot neovrgljivo dejstvo, da je potrebno dati narodni manjšini tiste pravice, ki ji po vseh naravnih zakonih in logiki pošteno pripadajo.

Naj se zdaj ponovno vrnem k svojemu komisarju, v vas Lipa. Na njegovo precej dolgo razlago o zgodovinski preteklosti naše dežele, ki je segala od naselitve Slovencev na sedanjem prostoru, in na območju Beneške Slovenije, sem jaz le kimal z glavo.

Saj drugega mi ni preostajalo. Če ne poznaš zadeve, o kateri se razpravlja, se ne moreš vesti drugače kot tako. Le tu in tam sem ga prosil za določena pojasnila, kajti nekaterih važnih besed, ki jih je izgovoril kot izobraženec v književni slovenščini, nisem razumel. Ko sva govorila o narodni zavesti, se dobro spominjam, da sem mu dejal: Jaz sem Slovenec in da vsi v deželi govorimo izključno le slovensko narečje: doma, v gostilni, na polju, v gozdu, na poti, na prosti zabavi in drugod. Le v cerkvi in v uradu je bil ta jezik prepovedan. V tistih svetih in ne-svetih prostorih si moral govoriti — hočeš ali nočeš po italijansko. Tako je pač odločil Mussolinijev dekret. Seveda, ta ukrep je v marsičem povzročil pravo zmedo, po naravi turobno in smešno. Podobno komediji, ki najbrž nima primera v zgodovini italijanskega naroda.

No, nekaj takega, seveda, v moji slovenščini, sem glede tega pojasnil komisarju in slednji je bil očitno zadovoljen s takšno razlago. Glede možnosti pritegnitve beneškega ljudstva k sodelovanju z NOV, sem mu dejal, da najbrž to ne bo težko, izhajajoč iz tega, da so moji rojaki, kot jaz, vsi Slovenci. Tudi s tem pojasnilom je bil komisar zadovoljen. Potrkal me je po ramenu in dejal:

»Zatorej korajžno naprej v borbo za osvoboditev in združitvev vseh Slovencev.«

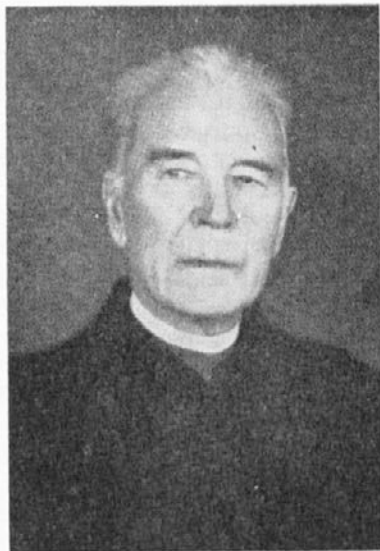
Nato sva trčila s kozarci in nadaljevala najin pogovor, ki se je zdaj nanašal na velikega primorskega pesnika Simona Gregorčiča in nato na mojega rojaka monsinjorja Ivana Trinka-Zamejskega iz Tarčmuna, duhovnika, pesnika, filozofa, pisatelja, slikarja, znanstvenika in politika. Zopet resnici na ljubo moram reči, da teh, politično in v drugem oziru izredno pomembnih mož nisem poznal. Takšnih kot jaz, verjamem, ni bilo malo. Moj komisar, čeprav Ljubljčan, pa je oba prav dobro poznal in mi na dolgo in široko pripovedoval o njunih nadvse pomembnih delih in stvaritvah.

Na koncu tega razgovora, ki je zame predstavljal nekaj popolnoma novega, mi je komisar predlagal, če sem voljan obiskati monsinjorja Ivana Trinka na njegovem domu. Seveda, navdušen kot sem bil, predloga nisem odklonil, le prosil sem ga, če bi z nama šel tudi moj bratranec Marjan Bodigoj, od katerega se tako rekoč nisem ločil skozi vse vojno obdobje. Komisar je brez pripomb z očitnim veseljem pritrdilno odgovoril. O tem sem nemudoma obvestil bratranca Marjana in že naslednji dan, kot je bilo sklenjeno, smo odkorakali v smeri Tarčmuna.

Pot nas je vodila skozi vas Mečano, Gorenji Brnas, Kuosto in v dobrih dveh urah hoje smo bili že v rojstni vasi monsijnorja Ivana Trinka. To je bil Tarčmun. Med potjo nama je komisar Podlipec Ljubo pripovedoval o življenju in delu tega velikega in uglednega moža; o žilavi in nepopustljivi borbi, ki jo je vodil vse dotlej za ohranitev slovenskega jezika, za narodni obstoj in napredek.

Neko dekle, ki nas je nasmejano in prijazno pozdravilo, je komisar zaprosil, naj nam pove, kje ima hišo monsijnor Trinko. Glejte ga, je dejalo, ravnokar prihaja domov s sprehoda. Obrnili smo se v tisto smer, ki jo je dekle nakazalo z roko in takoj zakorakali proti njemu.

Pozdravljeni, gospod Zamejski, je dejal komisar. Monsijnor je mirno in hladnokrvno dvignil nekoliko sklonjeno glavo in nam odzdravil: Pozdravljeni in še enkrat pozdravljeni fantje! Od kod pa ste prišli? Ko smo mu to povedali, nam je vsem trem segel v roko. Ob tej priložnosti mi ni bilo težko opaziti njegovih tedaj že utrujenih oči, ki so pa vendar bile še sposobne nas pregledati od glave do peta, kot temu navadno pravimo. Ko premišljam o tem srečanju z njim, ugotavljam, da ga je nemalo presenetila naša oborožitev. Saj smo zares bili (kot običajno

pravimo) do zob oboroženi. Okoli naših pasov je viselo več bomb in saržerjev in pod rameni pa naše brzostrelke. Tudi naše čutare in torbe, ki smo jih nosili s seboj, so nudile takšen vtis. Monsinjur je vse to videl in nam prijetno nasmejan dejal: »Tako "armanih" vojakov, pri moji veri, pa še nisem videl!« Kmalu nato nas je ljubeznivo in prijazno povabil na dom. V njegovi delovni so-

bi nam je ponudil stolice, na katere smo se sproščeno vsedli, ne da bi odložili orožje in opremo, ki smo jo imeli na sebi. Šele potem, ko nam je dejal: »Lepo prosim, odložite vaše "puše" in ostalo orožje,« smo to storili. On pa je ves ta čas, dasi že 80-letnik, vzravan, s pokončno držo, gledal, kako in kaj odlagamo. V moji in bratrančevi torbi je bilo približno 8 nemških ročnih granat. Vse so imele dokaj dolge lesene ročaje, ki so služili za sprožitev in met granate. »Kakšne palce so te,« je vprašal monsinjor. »To so nemške ročne granate,« sva mu oba istočasno odgovorila in mu eno pokazala in razložila, da sva jih zaplenila Nemcem v hudi borbi, ki se je odigrala 6. oktobra, nekaj dni pred tem v Spodnji Mjersi, ko so Nemci prvič stopili na beneška tla. Pozorno naju je poslušal, ne da bi naju prekinil s kakšnim vprašanjem in podobno. Šele potem, ko sva mu v glavnem pojasnila ves potek borbe, je nama dejal: »Od kod pravzaprav sta doma?« »Iz Ošnjega pri Sv. Lenartu,« sva mu odgovorila. »Aha, ja, ja, saj slišim po govorici, da sta domačina. Bravo, bravo poba. To je dobro in prav!« Zanimal se je tudi, koliko domačinov je še z nama v NOV. »Puno nas je,« sva mu pojasnila. »A tako, tudi to je dobro,« je dejal. Monsinjor se je nato obrnil

proti mizi in nas prosil, da se ponovno vasedemo. Pri mizi in ob kozarcu dobrega vina se je nato odvijala razprava o NOB in drugih vprašanjih, ki so zadevala beneške Slovence, njihovo narodno prebujenje in zgodovino.

Pri vsem tem je imel komisar glavno besedo. Monsinjur Trinko, živo se spominjam, ga je z veliko pozornostjo poslušal in skoraj neprestano pokimaval z glavo, v znak pritrjevanja in odobravanja njegovih razlag in pojasnil. »Vi dobro poznate našo zgodovino,« mu je naposled dejal in ga za to tudi pohvalil. Glede borbe, ki je v tistem času divjala tudi na beneški zemlji pa je dejal: »Vem, kaj se zdaj dogaja pri nas;« v tem trenutku je vrgel pogled name in na bratranca in nadaljeval: »to je lepo od vaju, draga rojaka in prav bi bilo, da ne bi bilo vse to prepozno!« Ko je izgovoril te zelo premišljene besede, je vprašal bratranca in mene, če sva poznala gospoda duhovnika Gorenščka, fajmoštra naše fare v Sv. Lenartu. »Kako da ne,« sva mu odvrnila, »saj sva pri njem obiskovala verouk v slovenskem jeziku!« »Ja, ja, je rekel, takrat je bil verouk v našem slovenskem jeziku, zdaj na žalost ga ni več... to je greh, to je velik greh in Bog naj nam pomaga...« Nadaljeval je: »Gospod

fajmošter je bil pameten in dober mož ter je veliko dobrega storil za naše uboge ljudi. Zdaj živi v Čedadu... Bog mu daj zdravlje!» je zaključil.

Ko sva mu dejala, da je na njegovo mesto prišel v našo faro v Šent Lenart gospod fajmošter Kračina in da podpira našo borbo, je očitno zadovoljen spremenil razpoloženje.

Komisar Ljubo je to priliko izkoristil, nam segel v besedo in na glas izgovoril naslednje besede: »Naj živi zatorej naš veliki pisatelj in poet monsijor Trinko. Naj živijo gospod duhovnik Gorenšček, gospod fajmošter Kračina in vsa beneška duhovščina, ki je bila vselej v ospredju kot braniteljica slovenskega jezika in narodnega obstoja beneških Slovencev.« Takoj zatem smo vsi skupaj spili poslednji kozarec vina na njegovo zdravje in na zdravje naše narodno zavedne duhovščine in beneških Slovencev. Ob slovesu smo mu krepko stisnili roko in mu voščili dolgo let zdravja in sreče.

Joško Ošnjak

»Skrbite tudi za ohranitev narodnega jezika in značaja, ker dokler Slovenec ostane Slovenec, ostane tudi pobčžen in pošten.« (Ivan Trinko)

Srečko Kosovel o Ivanu Trinku

Zdi se mi prav, da v tem svojem spisu poudarim, kako se večkrat malo zavedamo, da Srečko Kosovel ni bil samo pesnik Krasa, napovedovalec družbenih sprememb, zamišljeni Evropejec, ki je zaskrbljen zavoljo usode, ki se napoveduje svetu, ampak tudi naš pretreseni brat, ki se sprašuje, kako se bomo pretolkli skozi sovražno zgodovino.

Prav gotovo vsi poznamo njegove pesmi, kot so *Oreh*, *Pot ob Soči*, balada o ustreljeni brinjevki in še vrsto drugih, v katerih je našla odziv Kosovelova bolečina ob narodnem organizmu, ki je leta 1918 namesto vstajenja doživel, da so ga razkosali. V nekem pismu, ki naj bi ga novembra 1925. leta odposlal iz Tomaja prijateljem v Ljubljano, pa celó pravi: »Zakaj bi raztrojitev Slovenije morala ostati tragedija samo zgodovinsko in zemljepisno? Ako Slovenci nismo imeli "snovi" za tragedijo, tu jo imamo: realno in bridko, da se izbrusimo v njej in spoznamo« (Zbrano delo, 3, str. 588).

S temi njegovimi odzivi na tedanje dogajanje se spoznavamo komaj zadnja leta, odkar imamo zbrane njegove pesmi, spise in pismo. Vendar je značilno, da se naša

razumniška povojna generacija ne zmeni za te motive v pesnikovih delih, ampak se predvsem navdušuje za njegove *Integrale*, za pesmi, v katerih je Kosovel pokazal, kako je suveren tudi v pesnikovanju, kakršnega je propagiral futurizem, predvsem ruski, ki je bil protimilitarističen. Pod vplivom internacionalističnega mesianizma pa se na drugi strani sedanji intelektualni mladi rod prav tako ne pogloblja v vprašanja narodnega obstoja tistih slovenskih ljudi, ki živijo zunaj mej matične Slovenije po »raztrojitvi«, kot je rekel Kosovel, raztrojitvi, ki velja tako kot 1918. leta tudi zdaj, čeprav se je površina izpostavljenega ozemlja skrčila.

Srečko Kosovel, ki se je, prav tako kot današnji mladi ljudje, zavzemal za spremembo sveta, pa je seveda jasno videl, da ni mogoče pričakovati pravičnejšega razmerja med ljudmi, dokler ne bodo mogli tudi posamezni narodi potrditi svoje pravice do svobodnega obstoja. Seveda bi veliko več vedeli o Kosovelovih pogledih, ko ne bi v času, ko so naši ljudje doživljali policijske preiskave (in je bil deležen take preiskave tudi njegov oče), ko ne bi takrat, pravim, sežgal nič koliko listov, ki bi lahko spravili njega in družino v nesrečo. A kljub temu imamo vseeno še marsikaj, kar lepo priča,

kako se je Kosovelov duhovni pogled sicer razširjal čez svetovno obzorje, a so mu bila za to izhodiščna točka zmeraj rodna tla.

V spisu, ki ima naslov *Narodnost in vzgoja* in ki je nadvse aktualen, ker se v njem Kosovel odloča za etični socializem in odklanja materialističnega, zagotavlja, da je »narodnost del duševnosti in na nje temelju raste kultura«. Ali pa: »Narodnost je del človeške duše, je vsota vseh prvin, ki tvorijo njen poseben značaj.« Kot zaključek k temu pa ugotavlja, da je narodnost element, ki ga vzgoja ne sme prezreti. (Zbrano delo, 3, str. 62-69).

Če pa je Kosovel tako čutil in pisal, in o teh vprašanjih govori tudi v *Integralih*, čeprav v drugačnem tonu in z drugačnimi prijemi, potem je naravno, da ni mogel pozabiti na tiste ljudi, ki so bili glede državne pripadnosti in glede kulture preizkušeni dosti prej, preden je 1918. leta prišlo do »raztrojitve« Slovenije. Beneški Slovenci so se namreč, v upanju, da bodo spet deležni tiste avtonomije, ki so jo uživali pod beneško republiko, 1866. leta odločili za Mazzinijevo Italijo, a so kmalu spoznali, kako je človeku, »ko mu srce naliješ z grenkim pelinom«, kot pravi Kosovel v baladi o pevcu slovenske dežele.

In ker nanje ni mogel pozabiti, je Kosovel aprila 1923. leta po predavanju, ki ga je o Trinku imel v Ljubljani v društvu »Soča« pesnik Joža Lovrenčič, napisal za dnevnik »Jutro« lep prispevek o Trinku-Zamejskem, ki je tisto leto obhajal šestdesetletnico. V svojem spisu Kosovel izjavlja, da ne misli soditi o Trinkovih delih, prevzela pa ga je *»Globoka duša, ki se je opila umirajočega Slovenstva, začutila v sebi ukaz, da ne sme ostati tajno to, kar je krivičnega, da ne sme zamolčati tega, kar se je zgodilo v ostri obsodbi usode, da mora izpovedati misli in želje, ki so tlele v polmrtvih očeh molčečega, umirajočega naroda. Res je, da Trinko-Zamejski ni Bezruč, res je, da ni dosegel višine Gregorčiča; toda njegova pesem je veren izraz človeka, rojenega in vzgojenega v italijanskem jeziku, človeka, ki je zaslutil šele skozi tenko meglo slovenskega jezika svojo krivico in ki jo je hotel izpovedati. Njegova "muza" ni kraljična, ki hoče šumnih dvorov in blestečih se kraljestev, njegova pesem je tiha žalujoča slovenska duša. Hodi z njim med narodom v predsmrtni grozi in v vsakem trepetu listja, v vsakem šumenju vetra čuti svojo temno usodo.* (Zbrano delo, 3, str. 129-130).

Tako o Trinku.

Pomembno pa je, kako zaključiti to svoje razmišljanje.

»Beneški Slovenci so, kakor Rutar piše, pameten narod in imajo v svojih narodnih pesmih, plesih in običajih nekaj čisto samo-svojega. Izmed njih so izšli mnogi veljaki, ki so predavali celo na italijanskih univerzah. Mi bi se morali tudi zanje zanimati, ker je gotovo, da so obdržali, kljub temu, da so živeli popolnoma pod italijanskim vplivom, še gotove svojstvenosti slovenske duše, ki so v vsakem oziru integralnega pomena za popolno spoznanje duše slovenskega naroda«
(Istotam, str. 130).

Nedvomno je, da smo se tržaški in goriški slovenski ljudje nekje na tihem zavedeli, da je vživetje v izvornost beneškoslovenskega in rezijanskega človeka bistvenega pomena pri potrditvi naše samobitnosti, kot ugotavlja Kosovel. To našo zavest dokazujejo kulturni stiki in študije, ki so v povojnih letih izšle pri nas ali pa jih je v matični deželi izdal človek s Primorskega. Kljub temu pa je žal prav tako res, da se mladi rod, kot sem omenil v začetku, otepa teh naših življenjskih resnic. In ko govorim o mladih, mislim predvsem na tiste, ki živijo v matič-

nem prostoru in ki se ukvarjajo s kulturo ali so celo kulturno ustvarjalni. In na te mlade razumnike sem mislil pred leti, ko sem ob izidu Kosovelovega zbranega dela bral njegov spis o Trinku, ki je izšel v »Jutru«. Mislil sem nanje, ki se čudijo Kosovelovim *Integralom*, a zanemarjajo vse drugo, kot da ni zmeraj isti Kosovel tisti, katere mu je formalno za zgled Majakovski, in tisti, ki govori o tragediji raztrojitve.

A to nesoglasje sem ponovno doživel to poletje, ko sem bral *Pravce mojga tat in moje mame* Ade Tomasetig. Ob tistem jedrnatem in žlahtnem jeziku, ki večkrat spominja na Trubarja, a je hkrati tako tekoč in sončen, ko obnavlja pravljice, ki so last ljudske evropske kulture, sem začutil, kako je v ljudeh, ki znajo tako pripovedovati, skrita prvinska moč, ki bo prej ali slej premagala smrt, kot je verjel Trinko. Saj; a hkrati sem spet mislil na mlade ljudi, ki menijo, da smo starinski tisti, ki se zavzemamo za uveljavitev narodnih prvin. Pa sem si takrat rekel, da če smo mi videti anahronistični (prepričan pa sem, da nismo!), potem naj se mladi ljudje vendar potrudijo in naj se poglobijo v vsega Kosovela. Namesto da ga samo proglašajo za nekakšnega zaščitnika svojih modernističnih tendenc, naj mu skušajo slediti

tudi v vizijah svobode in etike; tako bodo namreč prišli tudi do njegovega prefinjenega čuta za vse, kar je za človeka bistveno. In tako bodo z njim znali ceniti narodno svojost, obenem pa tudi smiselnost teženj, da take svojskosti ne ugasnejo. In tako se bodo nazadnje tudi zavedeli pesmi Trinka-Zamejskega, ki že dolgo čakajo, da bi jim prisluhnili, kakor jim je prisluhnil Srečko Kosovel in bil zato takrat, pred šestimi desetletji, bolj sodoben z današnjo stvarnostjo kot marsikdo od današnjih mladih supermodernistov. Kljub tehničnemu razvoju, ki naj bi človeštvo združil v eno samo velikansko planetarno skupnost, iščejo namreč danes potrditev svoje identitete skupnosti, ki so dolgo živele amorfnno in nezavedno. Takih narodnih, etničnih in jezikovnih skupnosti je v Italiji, v Evropi in v svetu veliko, mednje pa vsekakor spada tudi slovenska skupnost, ki živi v videmski pokrajini. Zato mlad slovenski inteligent, ki se zanima za njen položaj, ni samo v soglasju s Kosovelovo ugotovitvijo, da je usoda ljudi ob Nadiži in Teru del splošne slovenske usode, ampak tudi v soglasju z razvojem sodobne kulturne antropologije.

Trst, 3. novembra 1982

Boris Pahor

Rino Markič

V saboto 19. junja nas je zapustu naš parjatelj pre Rino Markič, fameštar u Kozci. Imeu je samuo 42 liet. Na pogrebu je u cirkvi imeu govor nadškof Alfredo Battisti, na britofe pa so govoril' Viljem Černo, Izidor Predan an Tomaž Pavšič. Bluo je tar-

kaj ljudi an famoštru, de jih u Kuozci ni-
smo nikdar vidli. Na 30. dan 17. luja pa je
bla na Liesah liepa manifestacija, ki jo je
organiziralo društvo Rečan. O našem Rinu
je spregovorilo devet govorniku, vič pievskih
zboru pa je dalo čast našemu dragemu Rinu.
Testament, ki ga je zapustu pre Rino, živi
u duši njega ljudi. Usi tisti, ki so ga po-
znan', so obljubil' skuozi besiede tistih, ki so
guoril', de na pozabejo učenja pre Rina an
de bojo hodil po tisti poti, ki jim jo je po-
kazu njih parjatelj.

Govor Izidorja Predana na Markičevem grobu

*Je zmjeraj težko spregovoriti besedo v
slovo prijatelju, ki nas zapusti, posebno ka-
dar prijatelj je tajšne sorte in vrednosti,
kot je biu don Rino Markič - Na Goric tih
iz Oblice.*

*Iščeš primerne besede in še narljeuše be-
sede so prazne, brez pomjena, pred vrličino
smarti, pred izgubo prijatelja, ki je puno
pomenil zate in še več za skupnost, v kateri
živiš in delaš.*

Najprej, kadar sem slišu žalostno novico, njesam vjervu, njesam teu vjervat in parva rječ, ki mi je paršla na miseu, sem jau: »Ne, Rino, telih šal, telih škerzu nam ne smješ djelat.« Potem se je žalostna resnica zarježala, zajedla globoko v srce. Vse nas je strla, potlačila. Srečavali smo se prijatelji in znanci na ulicah mesta, po cestah, po poteh in vaseh in že od daleč se pogledali v žalostne oči in brez besede zastopili: ti veš in jaz vem, da Rino je šu, da nas je zapustu, da ga ni več med nami in da ga ne bomo nikdar vič videli.

Zapustu nas je človek, mož, mlad duhovnik, ki ni živu zase, pač pa za ljudi, za narod, za družbo, za ponižane, za preganjane in tarpinčene.

Don Rino je biu mož in duhovnik, ki se je z ljubeznijo razdajal ljudem, svojim vernikom in družbi, v kateri je živeu. Smejau, peu in veseliu se je z veselimi, žalostil in jokal se je z nesrečnimi in žalostnimi. Lahko ga imenujemo tolažnik tih žalostnih. Pomagu pa je rad vsem: veselim in žalostnim. Paršu je zmjeraj za cajtam na kraj in prestor, kjer so bli potrebni njega pomoči.

Kot pošten človek in duhovnik je živeu z dušo svojih slovenskih vernikov. Kot učen ter inteligenten mož, se je zavedal, da so

Izidor Predan govori na Markičevem pogrebu

verniki avtentični, če ohranijo svojo avtentično identiteto, da ostanejo zvesti sporočilom in veri svojih očetov, svojih prednikov (tistim, ki so bili pred nami), zato je skarbeu ne samuo za ohranitev vere, našega slovenskega jezika in naših pesmi, skarbeu je tudi za kulturno rast naših ljudi, naše skupnosti.

Biu je med ustanovitelji kulturnega društva «Rečan», ustanovitelj in duša pevskega zbora «Rečan». S svojimi pevci je širil ljubezen do naše pesmi in z njimi nesel naše pesmi po domovini širni in izven naše domovine, med emigrante v Belgijo, v Švico, v Rim.

Biu je komponist in je uglasbil (muzikal) več naših pesmi za festival, za »Senjam beneške piesmi« na Ljesah, biu je aktiven član naše družbe in večkrat protagonist za razvoj (svilup) naše kulture.

Dragi Rino, kot za druge, si vjedeu tudi za moje križe in težave in ti si me večkrat potroštu in si mi znu, kot drugim, dati upanje u življenje. Kot druge, si obogateu tudi mojo dušo in moje življenje.

Kot mlado drevuo, si dau puno dobrega sadja, s katerim se je osladnilo veliko ljudi. In sada, ko bi nam biu lahko dau še več, si usahnu. A iz tvojih korenin bojo zrasle

nove mladike, iz njih se bojo razvile nove, debele zelene vjeje, pognale novo cvetje in naš rod te bo častiu, kakor si vreden.

Ti za nas nisi umaru, ti boš živeu za venčno v naših srcih in kjer se bo oglasila naša lepa slovenska pesem, bojo pravli ljudje: Rino je z nami.

Zato, don Rino, ti ne kličem zbuogam, ker se bomo še srečali: kjer bo naša pesem in naša beseda, bo tvoj duh in ti z nami.

Buoh loni ti, Rino, Buoh loni u imenu vseh tistih, s katerimi si živeu, djelu, se veseliu in tarpeu.

Moje prvo in zadnje srečanje z Rinom Markičem

Poleti leta 1971 sta pripravili skupina okrog revije 2000 in Mladinska skupina iz Trsta seminar o vprašanjih kulture, krščanstva in slovenstva. Potekal je v Sosljanu. Drugi ali tretji dan seminarja se je ustavil v taboru Rino Markič in predstavil še dve prikupni čeči iz Benečije — ena je bila Elda Vogrič, druga Marjuča, obe pevki iz Rečana. Ne vem, kako je zvedel za naš seminar.

Vprašanja, ki smo jih pretresali, so ga živo zanimala, sodeloval je v razpravljanju in nas поблиže seznanil z dogajanjem v Benečiji, nekatere povsem na novo, saj smo o Benečiji na splošno malo vedeli.

Na večer tistega dne sem se z njim odpe-ljal na Ljeso. Neutrudno mi je razkrival Benečijo — zgodovino, ljudi, izročilo, kulturno gibanje. On mi je orisal Trinka, pri njem sem zvedel za Doriča, za Klodiča, Petričiča, Cenciča, Birtiča in druge može o katerih je govoril s spoštovanjem, ljubeznijo in velikim upanjem.

Bil sem nekoliko nasilen s svojo (osred-njo) in enostavno logiko: Če se imajo za Slo-vence, bodo vsaj v cerkvi govorili po slo-vensko. Razumel me je, vendar mi je pozor-no in blago razčlenil manipulacijo in priti-ske, ki so jih doživeli beneški Slovenci. Raz-ložil mi je tudi svojo izkušnjo. »Ma, Buoh nas previdi, mormo djelat an nomalco po-tarpiet« je jau večkrat med razgovorom. Še noč sva skoraj prebila ob prebiranju Bene-čije in ob vprašanjih krščanstva in kulture. Najbolj ga je zanimalo, kako uresničevati ži-vo občestvo vernih, novo Cerkev, kako ute-meljevati mladim potrebo po občestvu. Za-vedal se je, da je treba tudi v Benečiji pre-segati tradicionalno vernost, da je treba lju-

di prebujati v svobodnejše in polnejše bivanje. Na človeka je gledal kot celoto — v razsežnosti krščanskega, kulturnega in narodnega. Tako je tudi zastavil svoje delo.

Naslednji dan smo se zopet odpeljali v Sesljan. Tak je bil začetek najinih srečanj. Hvaležen sem, da mi je Benečijo približal prav Rino. Po duši ji je bil najbližji.

* * *

Zadnjič se je oglasil v postu. Skušal je prehiteti napad bolezi. Želel se je vsaj za kratek čas umiriti v Dolenjskih Toplicah. Pa ni imel miru. Skrbelo ga je za bolnega očeta. Po enem tednu je odšel k njemu. Thomasa Mertona Luč nevidne resnice in Slovar slovenskega knjižnega jezika sta bili zadnji knjigi, ki ju je kupil, kot za popotnico.

Pogovarjali smo se o božji in človeški volji, o bolezi in svobodi, o mistiki, o starih in o Benečiji. Razlagal je svojo bolezen.

Živeti je moral z dvema svetovoma, ki sta se kruto izključevala ali pa živela v prisiljenem in navideznem sožitju. Ugotovil je, da se je njegov duh v tem drugem, bolezensko priklicanem svetu gibal svobodneje, bil je bližji resnici in izpolnitvi. Odkrile so se mu nove razsežnosti razmerja do Boga in med ljudmi. Zato je vzel bolezen kot dar. Toda te presvetlitve so tudi dvostransko de-

lovale. Po eni strani so ga utrjevale v veri, po drugi strani pa so mu širile prepad med resničnostjo in idealom, ki ga je hotel uresničevati. Moč ni mogla več slediti poklicnosti.

»Ben, se vidimo. Zbuoham« je jau tisti ponedeljek po cvetni nedelji. Če se mi ne bi mudilo v službo, bi se mu bolj zazrl v oči. Mogoče bi opazil pričakovanje enovitega, nerazklanega sveta. Ben, se vidimo, seveda. Tja nam kažeš. Kako bi sicer drugače, Rino?

Lojze Peterle

»Mladi prijatelj, lepo skrbi, da naš jezik ne bo zaničevan in teptan: vžigaj ljubezen do njega v preprostem ljudstvu!« (Ivan Trinko)

Iz Cuffolovega dnevnika...

Pred petdesetimi leti je po cerkvah Beneške Slovenije za več desetletij utihnila slovenska beseda. Takrat je fašistična oblast prepovedala slovenske pridige in slovenski verouk.

O dogodkih tistega leta poroča v svojem dnevniku kaplan iz Laz **Anton Cuffolo**. Prva beležka nosi datum 20. avgusta 1933 in govori o tem, kako je špetrski marešalo že dalj časa zbiral in širil najrazličnejše klevete na račun domačih duhovnikov. Že po zadnjem zboru duhovščine, kjer je bilo govora o pomanjkanju katekizmov, je videmski prefekt prepovedal videmskemu nadškofu ponatis slovenskih katekizmov. Samo zborovanje so tudi naznanili kot politično srečanje, prav tako tudi srečanje nekaterih duhovnikov zaradi Katoliške akcije. Tedaj se je pričelo stalno zasledovanje vseh duhovnikov, še posebej pa kaplanov iz Laz, Mersina, Landarja, Barnasa in Ažle ter župnika iz Svetega Lenarta.

16. avgusta so bili kaplani iz Laz, Landarja, Mersina in Barnasa poklicani v karabinjersko kasarno v Špeter, kjer so od njih zahtevali, da podpišejo izjavo, da ne bodo

več imeli slovenskih pridig in verouka. Po dveurni razpravi so duhovniki napisali izjavo, da so v cerkvenih zadevah odgovorni le svoji vesti in nadškofu. Podobno so se vedli tudi drugi duhovniki, čeprav so skušali od njih zvijačno izsiliti podpis.

Naslednjega dne, 17. avgusta, so duhovniki šli do nadškofa, ta pa je izjavil, da bo počakal na navodila iz Rima. Že 18. avgusta pa je pisal msgr. Petričiču, naj se v pričakovanju navodil Sv. Stolice duhovniki ravnaajo tako, da uporabljajo italijanski jezik in nato kratko povzamejo povedano tudi v slovenščini.

V soboto, 19. avgusta, so karabinjerji spet obiskali Cuffola, ki je tokrat moral podpisati izjavo. *»Oggi in tutte le chiese si è cominciata la commedia delle due prediche in italiano e sloveno con grande sorpresa e stupore dei fedeli, costretti a tacere per tema di peggio,«* tako zaključuje Cuffolo te beležke, ki so v nasprotju z ostalimi pisane v italijanščini.

K zadevi se Cuffolo povrne ob božiču, ko zapiše:

»Nasprotniki vere so nenasitljivi. Potem ko so prepovedali pridige in katekizem v

domačem jeziku — da ljudstvo spi ali zdeha — udarjajo že po pesmih in molitvah. Orožniki pa h enemu pa h drugemu pokukajo in mu kar ukažejo, da naj popolnoma opustijo vsako pesem in molitev v slovenskem jeziku. Ker ljudstvo ne zna latinsko v cerkvah je kakor na veliki teden. No, v Laze se niso še upali in zato še letos smo mogli peti lepo in staro božično pesem "Ta dan je vsega veselja" in druge. Al bo zadnjič?»

In ko piše sklep k letu 1933, pripomni:

»Odvzeta je bila božja beseda večini ljudstva. Molitev se zgublja, ker manjka vzpodbuda v cerkvi. Večje štrafinge nam ni moglo prinesiti to res nenavadno Sveto leto.«

O posledicah prepovedi iz leta 1933 je v dnevniku še več zapisov. Naj povzamemo nekatere najbolj značilne:

21. januarja 1934 - *»Le to je bilo slabo, da vsled preganjanja slovenskih molitvi in pesmi, družbenice so se morale odpovedati prelepim pesmim ki o vsaki priliki so bile vajene peti.«*

14. februarja 1934 - »Danes ob 3 pop. nismo molili Križove Poti, kakor navadno, ker policija je pazila. Pač pa peli smo Miserere. Nadškofovsko oblast počiva v Vidmu, in orožniki nam bodo lahko predpisovali koliko sveč smemo prižgati.«

8. marca 1934 - »Tudi preč. Mons. Trinko, ki skupaj z drugimi je bil na nekem pogrebu v Šempetru, so ovadili in zlagali, da v tej priliki je govoril proti vladi. Profes. Trinko, kakor že preč. Domenis in Gujon, je bil klican na kvesturo in difidiran.«

24. februarja 1935 - »Nocoj v pisarni zna-nega kavalirja v Tarčetu so bili organi kvesture ter vršili poizvedovanje o tukajšnjem in landarskem kaplanu v svrhu konfiniranja«.

Sklep leta 1936 - »Sprememba jezika v nauku in molitvah je povzročila da tradicionalne pobožnosti ki so tako lepo zalijale vero, so odpadle in zdaj je ostala le formalna, oficielna pobožnost ki nima nobene privlačnosti.«

19. septembra 1937 - »Od meseca augusta 1933 se ni več molila Križova pot v naši cerkvi. Danes, kvaternica, smo jo prvič skontrabandirali prav po starem. In svet se ni kljub temu zasul.«

Naj sklenemo ta izbor z zapisom iz oktobra 1938: »Neki Pavle Sedmak je spisal psihologični roman: Kaplan Martin Čedermaz in Slov. Matica ga je izdala kot svoje

najboljše letošnje delo. Gorimenovani Sedmak je mojstrsko opisal v kaplanu Čedermacu preganjanje, trpljenje slov. duhovnika videnske škofije v letih 1933-1934 zaradi božje besede. Vse kar je v romanu je do pičice resnično. Sedmak je s svojim trudom napravil monument vernim, poštenim, za božjo pravdo vnetim slov. duhovnikom naše nadškofije, in tako jih odškodoval za neizrečeno, brutalno trpljenje kateremu so bili izpostavljeni ko so padli v roke vseh božjih sovražnikov.»

Še droben prispevek k nastanku Bevkovega „Kaplana Martina Čedermaca“

O Bevkovem, če že ne najboljšem in umetniško najdovršenejšem delu, pa vsaj najbolj znanem, med Slovenci doma in v tujini tudi najbolj razširjenem, vsebinsko pa izjemno bogatem tekstu z narodnostnim problemom, ki je bil in je žgoč za vse zamejske Slovence, posebej za Beneške Slovence in Rezijane, se je že ukvarjala vrsta literarnih zgodovinarjev in odkrila in pojasnila marsikaj, če že ne vse. Niso pa še vse do

danes bili znani oziroma objavljeni trije dokumenti v tej zvezi, ki nam po svoje tudi pomagajo pri razkrivanju nastanka te izjemne Bevkove literarne stvaritve.

Kdo je bil upodobljeni beneški duhovnik »Kaplan Martin Čedermac«, nam je razkril pisatelj sam, ko je ob smrti duhovnika Antona Kofola ali Cuffola napisal: »Pred nekaj dnevi so listi prinesli notico, da je v čedadski bolnišnici umrl Anton Cuffolo, kaplan v Lazah pri Podbonescu v Beneški Sloveniji. Ob tej novici sem se boleče zdrznil: "Moj Martin Čedermac!" Številne strani te knjige so opisovale Cuffolovo notranjo podobo boja za svoj in svojih rojakov materinski jezik . . .«

V zvezi z nastankom knjige govori med drugim najprej pismo dr. Izidorja Cankarja, ki ga je pisal Bevku 6. julija 1936 in se glasi:

Dragi gospod Bevk!

Stvar zaradi Vašega rokopisa je popolnoma v redu. Na zadnji seji predsedstva sem pred nekaj dnevi povedal, kako je z Vašim delom; nikake ovire ni, da rokopis pošljete šele jeseni, ker bi itak izšel spomladi. Glejte samo, da bo prav dober . . .«

Toda čeprav vemo iz Bevkove zapisane izjave in tudi dokumentov, da je delo »Kaplan Martin Čedermac« pisal sorazmerno nagle — kake pol leta — ga ni dokončal leta 1936, ampak šele 1937, zakaj, kakor lahko razberemo iz dopisa, ki ga je dr. Francetu Koblarju poslal Mile Klopčič, tedaj tajnik pri Slovenski Matici, je ta prejela rokopis šele sredi decembra 1937 in ga takoj dala v branje dvema recenzentoma. Bila sta to dr. France Koblar in pisatelj Juš Kozak. Recenzenta sta o delu podala svoje mnenje. Ta dokument sta pri Slovenski Matici Koblar in Kozak uničila ob italijanski zasedbi aprila 1941, kakor se tega spominja dr. Koblar v svojih tiskanih spominih. Pismo Mileta Klopčiča, tajnika Slovenske Matice, ki ga je poslal dr. Koblarju skupaj z rokopisom Kaplana Martina Čedermaca, se glasi:

Ljubljana, dne 14. decembra 1937

Velecenjeni gospod profesor,

po naročilu g. predsednika Vam podpisana uprava pošilja včeraj došli rokopis Franceta Bevka s prošnjo, da ga izvolite čim prej pregledati in oceniti.

Če ne bi utegnili, nam izvolite takoj sporočiti.

Prilagamo prepis avtorjevega pisma. Pisatelj želi, da ostane njegovo ime zamolčano.

*Z odličnim spoštovanjem
M. Klopčič*

Kakšno je bilo v podrobnosti mnenje obeh recenzentov, danes ne vemo. Lahko pa sklepamo (spet iz Koblarjevih spominov), da so neki posegi le bili izvršeni. To dovolj jasno pove Koblarjeva pripomba, ki se sicer nanaša na splošno ocenjevanje, torej ne le Bevkovega dela. Koblar pravi: »... Pri ocenah posameznih del sem preprečil to ali ono idejno in moralno nekorektnost in zlasti pri Bevkovem "Čedermacu" in Pahorjevem "Gorjanu" [Gre za delo Jožeta Pahorja, Matija Gorjan, Op. M. B.] dosegel idejno poglobitev in večjo umetniško zrelost...«

Veliko zanimivosti, predvsem trpkih, pa nam odkriva Bevkovo spremno pismo, v katerem pravzaprav sam analizira svoje delo, pojasnjuje deloma njegov nastanek, razmere, v katerih je pisal, in od kod mu viri, ter trmasto vztraja na tem, da bi mu ničesar ne spreminjali, razen »tistega poboja« na koncu, kjer je bil pisatelj sam negotov, ali naj ga pusti ali pa spremeni.

Zaradi velike dokumentarne vrednosti naj sledi tekst pisma:

Ugledna

Slovenska matica

v

Ljubljani

Končno Vam pošiljam tolikokrat obljubljeni rokopis pod naslovom »Kaplan Martin Čedermac«. Lahko bi se naslov glasil tudi samo: »Kaplan Martin«. Roman to menda ni, tudi novela ne, zato je najbolje da ostane brez označbe.

Trudil sem se, da bi bil spis verno in nepristranska podoba razmer, ki jih opisujem, a da bi obenem imel umetniško vrednost. Prvo se mi je menda posrečilo, tako sta mi vsaj zatrdila dva gospoda, ki poznata kraj, ljudi in okoliščine; če se mi je posrečilo tudi drugo, pa presodite Vi! Jaz sem zadnji hip podvomil le o koncu; hotel bi skoraj izpustiti tisti pobjoj; zakaj, sam ne vem, le čut mi tako pravi. Če bodo tudi vaši recenzenti tega mnenja, bi poslal rokopis znova od strani 183 dalje. Ako bi bila sicer potrebna kakva druga poprava, sem vedno pripravljen. Vendar pa moram omeniti, da bi se morale take poprave nanašati bolj le na obliko, vsebinsko bi razen konca ne mogel nič prevažati ne spreminjati, ker me vežejo resnični dogodki, ako naj bo spis tudi dokument,

kar po mojem mora biti. V kolikor poznam vaše razmere, je zelo mogoče, da bo spis izzval napade nekaterih krogov. V takem slučaju sem pripravljen, da branim in dokumentiram vsak dogodek, vsak stavek, v kolikor bi se ne bal, da pri nas koga izpostavim nevarnosti.

Psevdonom sporočim, ko bom izvedel, da je spis sprejet. V nasprotnem slučaju bi ga tako ne potrebovali.

Na kakšen način mi lahko sporočite svoje želje, sem posebej pisal g. Klopčiču.

Z odličnim spoštovanjem!

5. XII. 1937

F. B.

Gornji izpovedi skoraj ni kaj dodati, razen morda nekaj pripomb za boljše razumevanje.

Bevk se najprej opravičuje, da delo pošilja šele sedaj, čeprav ga je že »tolikokrat obljubljal«. O naslovu je zanimivo, da pisatelj ni bil prav trden, ali naj da v naslov tudi kaplanov priimek. Kakšni so bili razlogi, lahko samo ugibamo. Priimek je za Beneško Slovenijo značilen. Morda pa je Bevk mislil le, da ne bi svojega junaka tako natančno lokaliziral že kar v naslovu, da bi lahko politična ost ne zadela že kar na prvi pogled.

Morda se je bal, da bi že sama prva črka Č (v italijanski grafiji kar brez strešice lahko) preveč od blizu ne kazala na delno opisane-ga resničnega duhovnika Cuffola in bi mu s tem nakopal nepotrebne težave. Resnični identifikaciji bi sicer Cuffolo ne mogel ube-žati, saj so ga izdajala nekatera dejanja v zgodbi (katekizmi, nočni pohod k škofu). Naj bo že kakorkoli: danes smo naslov z imenom veseli in lahko govorimo o »čeder-macih«, kar bi sicer ne mogli, če bi bila v naslovu le obča oznaka »kaplan«.

O tem, ali je delo novela ali roman, si ni bil na jasnem ne pisatelj ob nastanku dela, niti kasneje. Na jasnem pa si ni niti literar-na zgodovina. Še en dokaz več, kako je živa, resnična umetniška dela marsikdaj težko klasificirati v vnaprej pripravljene predale.

Posebne vrednosti je morda Bevkov pou-darek, da je spis »verna in nepristranska« podoba razmer v Beneški Sloveniji tedaj. Se pravi, da se je pisatelj zavedel, da bi ga pri pisanju utegnilo zapeljati premočno poudar-jeno čustvo v območju nacionalnosti v raz-merah, kjer so Slovenci tesno povezani z ve-činskim narodom in na skrajnem robu et-ničnega ozemlja, kjer je včasih, vsaj prak-tično, težko potegniti ločnico etničnega ozemlja.

Potem govori, da ga v spisu »vežejo resnični dogodki« in da ima delo tudi za »dokument«. Iz tega dvojnega vidimo, kako težko je gotovo pisatelj brzdal svojo fantazijo, pesniško ustvarjalnost, ker je moral fabulo podrediti »resničnim dogodkom« in »dokumentarnosti«. Kljub temu pa občudujemo, kako je potem nastalo delo tudi velike literarne vrednosti. Glede dokumentarnosti naravnost preseneča podatek, da je bil Bevk pripravljen v primeru kakega ostrega napada »braniti in dokumentirati vsak dogodek, vsak stavek«. Tu, v ozadju lahko močno zaslutimo vrednost Cuffolovih (in drugih duhovnikov) izjav in podatkov, s katerimi so postregli Bevku, ko je zbiral gradivo za spis.

Marijan Brecelj

Če je svečnica zelena - velika noč bo zasnežena.

Sveti Valentin - parnese ključ od korenin.

Če ima v pustu sonce že moč - mrzla bo velika noč.

Če marča grmi - lakota beži.

Obriu deževen - kumet ne bo reven.

Senjam beneške piesmi

Se je zgodilo že desetkrat, in četudi danes se nam zdi na liepa navada, parvikrat, 25. luja 1971, vsiem se je zdel en nemogočen čudež za Benečijo.

Tekrat so ga imenovali »Praznik beneške

piesmi«, pa kjer praznik se je zdielo niek previĉ poboŹnega, so zamenil besiedo Źe ti- sto lieto potle, in je ratu senjam.

DruŹtvo »Reĉan«, ki je tekrat imelo ĉla- ne veĉinoma mlade, viĉkrat je gledalo naj- dit kako pot za dat kiek novega beneŹki slo- venski kulturi in za zganit teŹave, ki so ga tlaĉle v tistih letih. Po dugi dibati so parŹli na piesam . . . piesam je bila edina stvar, ki je Źe vezala ljudi, ĉetudi nieso bli ene pamet, zatuo narbuŹŹa pot za prit do ljudi je bla naŹa piesem. In ĉe se je tielo tudi kiek no- vega, kulturnega dat ljudem, je bluo trieba prit do novih piesmi in novih besedil in ta- kuo napri.

*Pustita nam roŹe
po naŹim sadit,
zvonit za novico
po naŹim zuoni,
potle bota vidli,
ĉe znamo tud mi
veselo zavriskat
kot vĉaseh sta vi.*

To besedilo je muorlo zmagat parvi se- njam, kjer tisti je bil namien diela druŹtva, namien ljudi, ki so Źele vierval v naŹo slo- vensko kulturo, namien in troŹt vseh Slove-

nju: Benečija bo nazaj vstala in bo mogla še parluožit svojo besedo v svietni zbor.

Rinaldo Lusčak je dau vso svojo dušo, kot puno družin, v beneški senjam, in četudi je bil ne dost učen, je meu muziko v sarcu in je pokazu svoje možnost, kier je zmagu parve sejme.

Potle družina je zrasla, kajšan je tudi odšu, pa nikdar nie bluo težav med njo, puno jih je bluo pa zuna, in vičkrat od deleča.

Od parvič so ble rečanske doline, ki so ble vič prisotne, pa preca se je ašerilo po vsih nediških dolinah in, zadnje leta, se je parbližala tudi Rezija.

Pot za senjam je še duga, ene stvari se bojo spremenile, kier parve naloge so že za harbtan, pa: stupenjo za stupenja gor po dugi pot . . .

In hvala vsiem!

Aldo Clodig

Prezgodnja toplota - poznejša mrzlota.

Če na Pankraca sonce peče - sladko vino v sod parteče.

Če je maja lepuo - dobro to za kruh bo an senuo.

PUSTITE NAJ PTIČKI POJO

*Pustite naj ptički pojo,
pustite naj rože cvetò,
jih sonce ogreva
in daž pokropi,
veter jih ziblje
in dan veseli.*

*Pustite naj iskre iskrijo
in zvezde na nebu žarijo,
ko noč nas odeva,
nam groza grozi,
nebeško svetilo
nam srce miri.*

*Pustite po svojem
naj vsak se glasi,
tak božji je zakon
svobodnih ljudi,
naravna pravica
od vekov že dni.*

*Po naših dolinah
in gorskih strminah
odmeva naj pesem
slovenskih otrok,
naj čustva odkriva,
življenja so sok.*

*Proč kača strupena
iz tlačениh dni,
božja svoboda
naj svet uredi.*

Zdravko

ZA PRAZNIK EMIGRANTA

*Tukaj vsem zbranim
sinovom in hčeram
beneških dolin
najsrčne pozdrave,
iskrena voščila
prinaša vam dragim
nediški zvest sin.*

*Od Rezije do Idrije
vsem našim emigrantom
pozdrav naj doni:
ljubezen odkriva,
pravico zahteva,
vladarje meči.*

*Je danes vaš praznik,
bratje emigranti,
ki v cvetu življenja
s trebuhom za kruhom
vas sila podi,*

*mačjuha nemila
vam marve drobi.*

*Pod zemljo kot krtje,
po jamah, po rovih,
na cestah razdrtih,
v snegu in mrazu
vas nemarno pusti.*

*Oj dragi vi bratje,
kako mi je težko,
ko na lastno uhò
»Oj božime« se glasi,
ko pesem odmeva
po vasi, po hišah
veselje mori.*

*Mož od žene,
brat od brata,
oče od otrok
jemlje slovò.*

*Na ta resni pogled
beneških ljudi
betlehemska ti zvezda
poživi tvojo luč,
visoko zasijaj,
pokaži oblastem
rešitve ključ.*

Zdravko

Iz prispevkov za natečaj »Moja vas«

SAMANTHA - Premarjag

MOJE NONE

Ist iman dvie none, ki se kličejo Ernesta an Tončka. Nona Tončka je bila vič ku an miesac v špitalu za ozdravet noge.

Ona živi v Vidnu tu apartamento an muo-
ra varvat moje kužine, ki se kličejo Paola
an Carla.

Nona je barka vsiem.

Nono Tončko jo viden malo, zak ist an
moja družina niemamo cajta za jo iti gledat.

Nona Ernesta živi v Sevc, ki je na vas.

Kar jo gremo gledat, je rada, zak živi
sama.

Ona nan splede puno pledenk an zna ru-
nat an žeke. Kajšankrat nas pride gledat.

Tud nona Ernesta je barka ku nona Tonč-
ka. Kar jo gremo gledat, ležmo gor par nji.
Kar Fanika se zbudi, nona Ernesta gre po
njo gu kambro an grede jo nese do po šten-
gah. Fanika pieje: »Tonca kolonca na placu
stoji, kotliče predaja, de Faniko udobi.«

Kar nona kuha kafe, nan ga da an mene

an Fanik, zak nan je zlo všeč. Mi pijemo kafe rade an nona nas kliče kafetarce.

Ist iman pru rada nono Tončko an Ernesto.

DAVIDE - Černetič

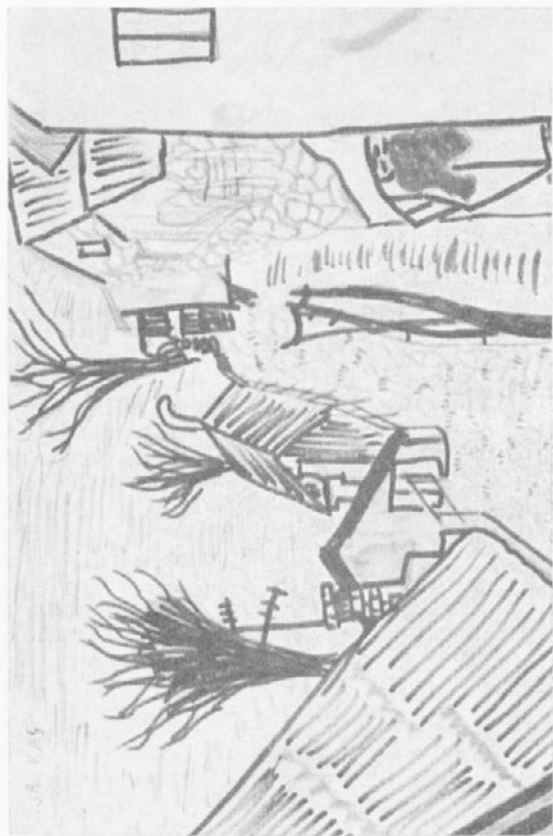
VODICA

Po briegu gre
dna kaplja vode,
še adna
ta h nji se zbere,
dok na rata
na nit vode.

Gre vodica
do po čele,
šumi, se smieje,
naglo teče.

Preca je roja,
ki gre po planine,
sreča sestrico,
rata potok.

Vsi potoki
bližnji se ušafajo
an ratajo rieka,
ki tu muorje se utopi.

Narisaal Claudio Brainich - Zuodar

ALESSANDRO - Lombaj

MOJA VAS

Moja vas se kliče Lombaj. Smo miel no kapelo leseno, ke je bla nareta petnajstega leta od sudatu. Zda emigrant so zazidal adno drugo bul veliko; ni finita še. Blizu je dna oštarija, kjer živim ist. Bul gor je druga oštarija, ko je od mojga parjateljja.

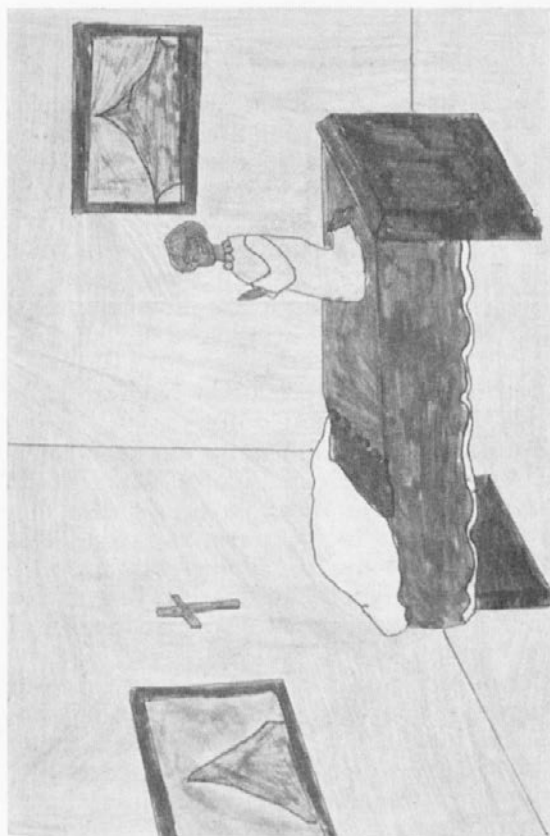
Tu sred od vasi pasa ciesta, na čimparno se ušafa no korito puno vode. Na pravo je in majhin plac an na hiša stara.

Tu vasi je oku petnajst hiš, te druge so zaperte. Je oku triantrideset ljudi. Možje gre do dielat tu fabrike, tu njive, tu senažete, tu host. Poliete je vič ljudi, pridejo domači, ke so proč po svietu.

ERIKA - Gorenji Tarbij

KRIVAPETE

Tu Garmic so ble krivapete, ki so miele zlat uozič. Vsak dan po te zadnji avemariji so se zbierale ta po krizališčah od vasi an so uozile gor an dol tel zlat uozič, ki je dielu »cvik cvik«. Vsi judjè so imieli strah do njih, an če kajšan je začu uozič ud krivapet, je naglo umoriu luč, da na pridjo v hišo an da ga ne popejejo za njim.

Narisala Irene Bin (5. let) - Attimis

MOJA VAS AN NJE CIERKU

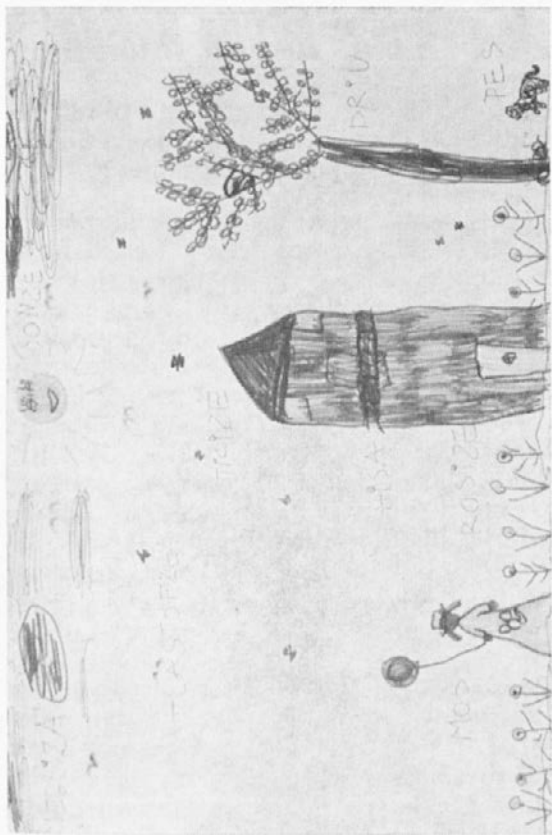
Moja vas se kliče Lipa, jest na vien, zaki, ma mi je všeč nje ime. Pravjo, de lipa je bila v staren cajtu narvenč buoh za vse judi tle od nas. Mislin, de je naša vas zlo stara.

Moja vas ima 63 judi, ki so tu 18 hiš. Sada je tle par Lip samuo Baštianova hiša, ki dielaju sviet an imaju tu hlieve puno živine. Tle par nas nie nobedne fabrike an naši dieluc muoreju hodit na dielo deleč od duoma.

Pod našo vasjo teče uoda Nediža, ki je narbuj velika od naših dolin.

Tle par Lipe imamu adno cierku od svetega Marka an svetega Lukeža. Morebit de je stara an taužint liet. Tu nji je dan liep utar, vas uon s hloda, naret na roke. Tist mož, ki ga je runu, je muoru bit an velik majster. Puno liet od tod je biu britof oku cierkve an su nosil te martve parnogah daj gor s Tumina.

Puno judi hodju gledat našo cierku an jo študiajo, kuo je nareta. Muorin poviedat, de je cierku tle par Lip zlo zapiščena an je zlo potriebna jo postrojiti, če ne se bo an dan podarla, ma dieju, de niemaju sudu za ju postrojiti.

Narisal Aldo Crast (IV. razred) - Forame di Attimis

„In principi je bila Basida“

Star obredni tekst, ki je uradno utihnil, poniknil v ustno izročilo in leta 1966 na Solbici spet priplaval na površje

V rezijanski dolini se najde marsikatera stvar, ki že dolgo vemo zanjo, le da ni še tako nanese, da bi o nji spregovorili, kakor zasluži. Mimo tega pa se tudi ni moč znebiti občutka, da nam Rezija v svojem osrčju marsikaj še zmerom skriva (ne v prenesenem pomenu, ampak prav dobesedno). Ta lepotica, ki se počasi prebuja iz sna, svoje vztrajne občudovavce spet in spet privablja k sebi tudi tako, da jim neče razkriti vseh svojih čarov naenkrat. S svojo zadržanostjo nas le spodbuja, da ne odnehamo prihajati k nji v vas — »v Rezijo v vas«, kakor poje pesem.

V drugi polovici februarja 1966 sem prebil teden dni na Sólbici pod streho Luižice Lettig, lastnice majhne trgovine z mešanim blagom »Ta-na Lazu«. S privoljenjem in sodelovanjem prijazne gospodinje sem tako napeljal, da se je v njeni hiši skoraj vsak večer zbrala precejšnja družba. To so bile starejše ženske pa mlajše, predvsem dobre pevke, in po navadi se je pridružil tudi kak-

Dr. Matičetev na prireditvi v Režiji

šen moški, če ne drugega kot radovednež. Na teh družabnih večerih, namenjenih pripovedovanju in petju obenem, so prišli med drugim na dan odlomek Lepe Vide, pripoved o divjem možu Dardáju, ki je pridobil Solbičanom za pašo in sečo pobočja gore Sart, pa o muhasti ženi Kotkodéki, ki je zažgala sólbaško vas in se za zmerom odselila, pa o »Mataju« z imenom Rodeo in še in še.

Zvečer 24. februarja 1966, med petjem svetih pesmi, ki niso bile na vrsti že večer pred tem ali pa so jih pevke same želele ponoviti v boljši obliki, se je ena najzvestejših udeleženk naših večernih srečanj, Ana Buttolo Krnélova iz Kíkja (1904-1981), domislila nečesa posebnega, kar da je rada pela njena mati. Na prigovarjanje vseh je ob delnem sodelovanju starejše sestre Jelene (r. 1898) zapela takole:

Svét wanjéli od Senžwána: ta-per isamó

(1) *in principi je bila Basída anó itá Basída je bila ta-per Bóho nu Buh je bil Basída.* (3) *Wsečisto réči so náret od isé nu prez ité ni nikár náret, kar je náret.* (4) *Tuw itéj je bila ta žíwjust, ta žíwjust je bila te(h) judí.* (5) *Ta luč je svítla tuw tomé, ma te w tomé ni níso znále.*

(6) *Je bil den člověk od Bóha poslén ziz jímanon Žwen. (7) Ití je bil za naha tašta-múniya, za taštamunijávet od te lúče, (8) ma won to ni bila luč, (9) ki to je bila ta práwa luč, ki svíte wsákamo človéko, ki príde se na svit.*

(10) *An je bil ta-na svéto, te svit bil náret zánjaha, ma te svit an ni ha znel. (11) A péršel tuw te kráje, ki ti njaha ni niso ričaváwale. (12) Nu ti, ki so ha ričaváwale ano na njaha jíme vérwale, an je in dal to hráčjo áno to dobrúto za bet otrónce bóžje. (13) Ki to so bile ti, ki ne od te krije, ne volontáde mísa, ne volontáde taha múža, ma ni so náret od Bóha.*

(14) *Itá Basída je se zdélala člověk nu ta-mid námi na prabíwala. Mi samó vídle njaha glórjo, glórjo sínu sámaha, krajánaha od Océ, púnčika hráčje ano varatáde.*

Buh bódi hwájen.

Tu ni treba nič ugibati, za kaj gre, saj je že v samo to nenavadno »pesem« vtkan tudi njen naslov: evangelij sv. Janeza. Nič me ni sram priznati, da me je petje Ane Krnélove tako prevzelo, da mi je šla mrščávica po hrbtu. Ko da mi je na vsem lepem dano slišati potopljeni zvon, ki se oglasi vsakih

sto let enkrat z dna jezera. K takim občutkom je morda pripomogel jasni, polni glas pevke, ki je pela to besedilo zavzeto, pobožno, z molitveno knjižico v roki, da bi se ja kje ne zmotila in česa ne preskočila. (V tisti knjižici, kakor sem kasneje videl, je bil natisnjen začetek Janezovega evangelija — v italijanščini!) Ne samo iz izvajanja, ampak tudi iz besedila kot takega je dihala starosvetnost. Od kod neki so se vzeli npr. tisti »otrónci božji« v 12. vrstici, ko se danes po Reziji podijo samo »utrucè« (pa še teh je zmerom manj)?! Povod za moje navdušenje, vznemirjenost ali ne vem kako bi imenoval občutke, ki mi jih je vzbujalo tisto privzdignjeno evangelijsko besedilo v rezijanščini, pa je bilo še nekaj drugega: misel na težke okoliščine, v katerih se je Rezija znašla, potem ko so leta 1845 nehala veljati stara določila, da plevan mora biti domačin. Tako kot rezijanski verniki so bili tudi »jérovi« (duhovniki) domačini prav gotovo s srcem navezani na verska besedila, govornjena ali péta v domačem narečju; z nameščanjem nedomačinov (Slovencev iz drugih dolin ali Furlanov) pa se je vse to bistveno spremenilo.

Začetek evangelija sv. Janeza, ki so ga do zadnjih koncilskih liturgičnih reform brali na koncu vsake maše, je bil tudi v Reziji od

nekdaj najbrž samo latinski. Vendar ne smemo prezreti druge, idealne priložnosti za rabo istega besedila v rezijanščini: ob krstu. Furlan Fr. Gallizia je leta 1849, štiri leta po smrti zadnjega rezijanskega plevana, v poročilu o razmerah v svoji župniji med drugim omenil, kako »vsi Rezijani nosijo (krščevat) svoje otroke v farno cerkev«, iz vasi zunaj Rávanca pač tako kot vsak tovor — v oprtnjaku. Kadar pa je otrok že krščen, »moli duhoven med tem, ko se vrača od krstnega kamna k velikemu oltarju, *začetek evangelija sv. Janeza*« (prev. Št. Kociančiča: gl. »Slov. prijatelj« 5, 1856, 89, in »Novice« 14, 1856, 252). Župnik Gallizia nam žal ni povedal, v katerem jeziku duhoven »moli« začetek evangelija sv. Janeza; ker pa tekst, ki je poniknil v ustno izročilo (in iz njega prišel spet na površje leta 1966), gotovo ni nastal kar tako iz zasebnega veselja, ampak je moral biti nečemu namenjen, mislimo, da je to bilo v rezijanščini. Razen ob krstu je namreč samo še ena priložnost, ko bi lahko molili oz. peli začetek Janezovega evangelija v ljudskem jeziku: ob prošnjih procesijah čez polje v križevem tednu.

Pa naj bo s tem kakorkoli že, do leta 1966 ob domačem ognjišču gojeno, lepo ohranjeno, celo péto besedilo, odkrito 121 let po

tem, odkar je vsaj uradno najbrž utihnilo, pomeni dragotino, da malo takih. Vendar: *kdaj in komu* se je porodila drzna misel, preliti ta tekst v rezijanščino? Abstraktno, skrivnostno besedilo, ki se skupaj z Apokalipso istega avtorja povzpenja v vrhove svetovne literature, je bilo gotovo trd oreh za prevajavca v narečje brez pisane preteklosti. Kdor koli je to nalogo opravil (pribijmo, da jo je opravil dobro!), ne samo da ni bil brez prirojenega daru, ampak je zraven tega moral še odlično obvladati tako svoje narečje kakor tudi v njem nakopičeni (ustni) pesniški kapital. To kajpada le bolj čutimo oz. slutimo, pokazati pa se ne dá kar tako brez obsežnih in zamudnih preiskav. Ne nazadnje se bo treba tudi vprašati, ali neznani rezijanski prevajavec ni imel morda pred očmi katerega izmed knjižnoslovenskih prevodov (od Dalmatina 1584 se jih je zvrstilo lepo število) ali pa je ubral čisto svojo pot. Določene samostojne, izvirne rešitve mu bo treba kar lepo priznati. Če nič drugega ne, vsaj mikavno nadrobnost, kako »Basída je se zdé lala človék«; v knjižni slovenščini se je Beseda »učlovečila« (namesto splošnega »je meso postala«) šele v ekumenski izdaji iz leta 1974! Pa še nekaj: samo ob natančni primerjavi z drugimi poskusi prevajanja iz evange-

lijev v rezijanščino (1811: prilika o zgubljenem sinu; 1841/1852: učenca na poti v Emavs; iz zadnjega časa so tu poskusi treh še živih avtorjev) bomo lahko spoznali vso prednost besedila, ki ga je na Solbici zapela Ana Karnélova pozimi 1966.

Milko Matičetov

Dve vižici iz Bile v Reziji

Zvečer 5. novembra 1982 smo trije Ljubljančani — Igor, Julijan in Milko — poslušali skupino pevk iz Bile. Za naslednje jutro so bile povabljene na snemanje v studio Radia Koper in so hotele imeti pred tem še zadnjo vajo, da bi se čim bolj odrezale. Zbrane so bile na Rávanci v gostoljubni hiši Viktórja in Albine iz Osojan.

Med poslušanjem sem si zapisal besedilo dveh liričnih pesmi ali »vižic«, ki sem ju morda že kdaj srečal tudi poprej, vendar sta se vame živo zarezali šele tokrat ob ubranem petju Bijánk. Besedilo sem doma kmalu po vrnitvi iz Rezije prepisal, presadil v knjižno slovenščino in ga zdajle — še sve-

že — pošiljam »Trinkovemu koledarju« v prvo objavo.

1.

*Ja si čula, ja na vin,
da na se ženi lipa mâ.
Da ja ba tela jo prosèt,
da na ženitke ja cón tet.
Ni ke cón jest ni ke cón pèt,
čo koj jijíwkat anu pèt,
céwá se lepo zvasalèt
ziz mô to staro lipa mô.*

Sem čula (če je res, ne vem).
da ženi se mi ljubi moj.
Jaz mislim poprositi ga,
da na ženitke bi prišla.
Nič ne bom jela, pila ne,
le pela bom in ukala,
poveseliva se lepo
z mojim nekdanjim ljubčekom.

V rezijanski pesemski govorici so pogosto formule, ki so pevcem domače in kaj radi segajo po njih povsod tam, kjer je to potrebno zaradi ritma, da bi tradicionalni rezijanski verz ne šepal. Ena takih formul je tudi »lipa mâ«, dobesedno »draga« ali

»ljuba moja«, ki pa smo jo v naši pesmici vendarle morali podati z »ljubi moj«. Ne glede na pomensko zvezo se namreč redno pojavlja v ženski obliki — »lipa mâ« — saj za njo zmerom tiči (večkrat neimenovana) r o ž i c a ! Kot «rožico» pa v Reziji mirno lahko ogovarja ne samo moški žensko, ampak tudi narobe — ženska moškega! Uganiti, kdo komu govori, ni zmerom preprosto, saj včasih pri tem zmanjka ne samo slovničnih pomagala, ampak celo vsebinsko-pomenske opore.

Druga posebnost naše pesmice je v zadnji vrstici, ki omenja »to staro lipa mô«. Če tu povemo, da je celo rezijansko Lepo Vido v eni izmed variant (iz Liščac) čolnar ogovoril z »moja stara Wyda«, nam bo brž jasno, da je pod »to staro lipa mô« mišljen samo »moj prvi« ali »nekdanji ljubi«.

*Da vita koj ćon wan rećet:
ćon rájši dno te brinineh
janíkoj dvi te bükave.
Na bükawa je düpjasta,
malù duráde ke na ma —
wod mája dárdu jésani.
Na brínina je lüćjawa,
na w zíme, w lete zelaní.*

Oj veste kaj porečem vam:
kadar se jaz oženil bom,
uzamem eno brínino
le rajši ko dve bukovi.
Je bukev večkrat luknjasta,
kaj malo časa liste ima —
od maja do jesenskih dni,
medtem ko brina daje luč
in v zimi, v leti zeleni.

V ozadju te pesmice z nevsakdanjo drevesno metaforiko je nasprotje med sončno in senčno stranjo rezijanske doline, ki se ostro ločita po svojem gozdnem sestavu. Na desnem bregu reke Bile, ki deli Rezijo na dvoje, v prisojnih pobočjih nad vasmi Bila - Rávanca - Sòlbica raste pretežno *brina* (= bor, *pinus silvestris*), na levem bregu pa v osojnih rebreh, zajedah in strminah na črti Njiva-Osojáne-Korito prevladuje *bukev*.

Neznani kandidat za ženitev, ki je kdovekdaj zložil to pesmico, poje hvalo nevesti z »bríninega« (= sončnega) kraja, zato je pač dovoljeno sklepati, da je bil tudi sam doma na sončnem kraju. Za arhaičnost pesmi lepo govori predzadnji verz, kjer je indirektno omenjena izdelava bríninih »luči« (ravnih, gladkih trsk za hišno razsvetljavo), ki že zdavnaj niso več v rabi in jih je moč

videti le še v muzejih. V knjižnoslovenskem besedilu se mi je zaradi lažjega razumevanja zdelo primerno dodati (v drugačnem tisku) vrstico brez kritja v izvirniku.

— — —

Obe vižici iz Bile se tako po vsebinski kakor formalni strani vzdigujeta iz povprečja in bi lahko častno zastopali rezijanško liriko v katerikoli antologiji ljudskega pesništva. Gladko tekoči verzi (med njimi je celo tak z redko metrično podobo 8 zlogov = 8 besed: gl. 1.5), v njih formule, posrečena, malone drzna metaforika, vzeta iz naravnega okolja — to bi bilo le nekaj značilnosti, ob prvem stiku z njima.

In če je potreben tudi sklep, naj pa bo: folkloristična žetev v Reziji ni in zlepa še ne bo končana. Potres 1976 je naše zbirateljsko delo zavrl, omejitve glede prehajanja meje od okt. 1982 kažejo, da bo nemara še bolj oteženo, popolnoma zastati pa nikakor ne bi smelo. Saj vendar ne želimo, da bi ne-registrirani, brez sledu potonili tako morebitni pesniški biseri kakor tudi najrazličnejši kulturni dokumenti, kakršnih je onstran Kanina brez dvoma še nešteto.

Milko Matičetov

PREGOVORI

Če v juniju divja vihar - par panju joče
čebelar.

Magla na svetega Vida - pšenice ne bo kaj
prida.

Če luja daž je an garmi - ne bo ječmena ne
arži.

Če na Jakoba dežuje - hudo zimo oznanjuje.

Če se vošta po gorah kadi - bo puno marzlih
zimskih dni.

Če se magla vošta v zrak vzdiguje - slabo
uro napoveduje.

Če o svetem Mihaelu garmi - puno viharjev
pozimi buči.

Če Miha imel bo jasno noč - tudi zima imela
bo veliko moč.

Če otubra že zmarzuje - mraz v ženaru od-
nehuje.

Če hrast še listje obdarži - bo mraz vse
zimske dni.

Če mokro zemljo sneg pokrije - bo slabo za
kmetije.

Če sv. Martin sonce parnese - huda zima
sneg natrese.

Sneg na Andreja - na polju slaba odeja.

Če dičemberja suh veter piska - rada poleti
suša partiska.

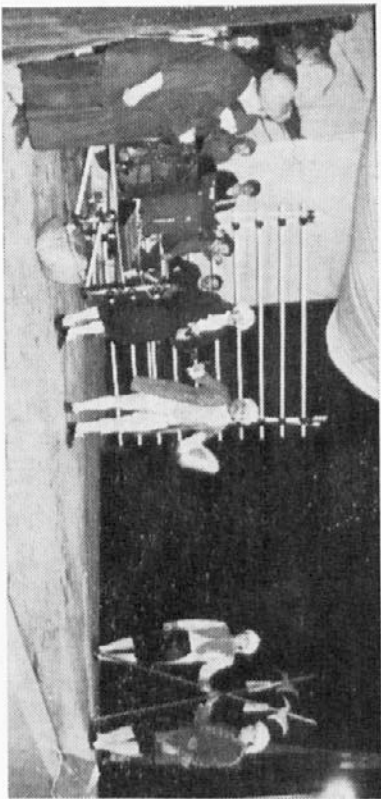
Daž an veter pred božičem - koplje jamo
rad marličem.

Vič iziku znaš, vič vajaš.

KRONIKA
V
SLIKAH

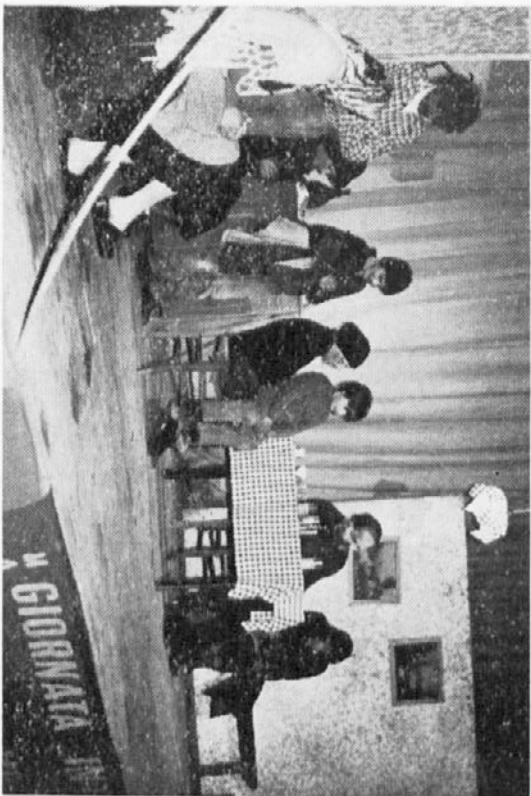
Otroci na božičnem koncertu v Šentlenartu

Prizor iz gledališke predstave »Same pravce«

Pust v Gornjem Tarbju

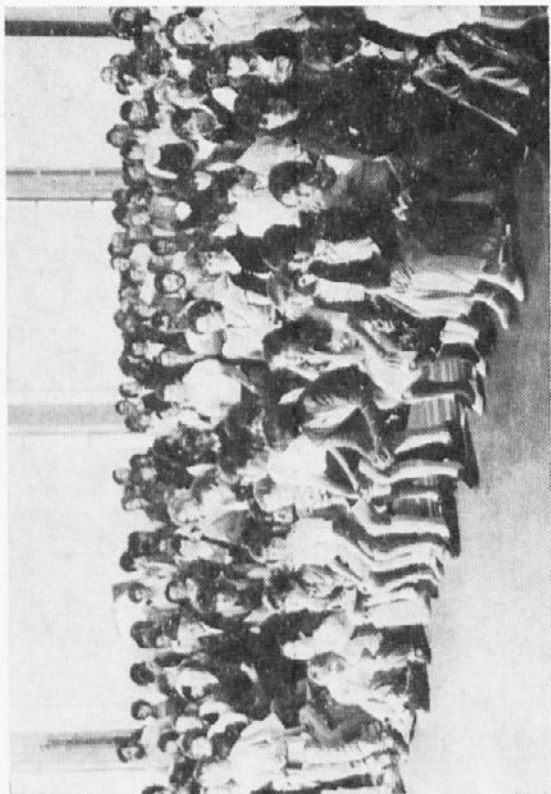
Drama »Misle su misle« 8. marca na Ljesah

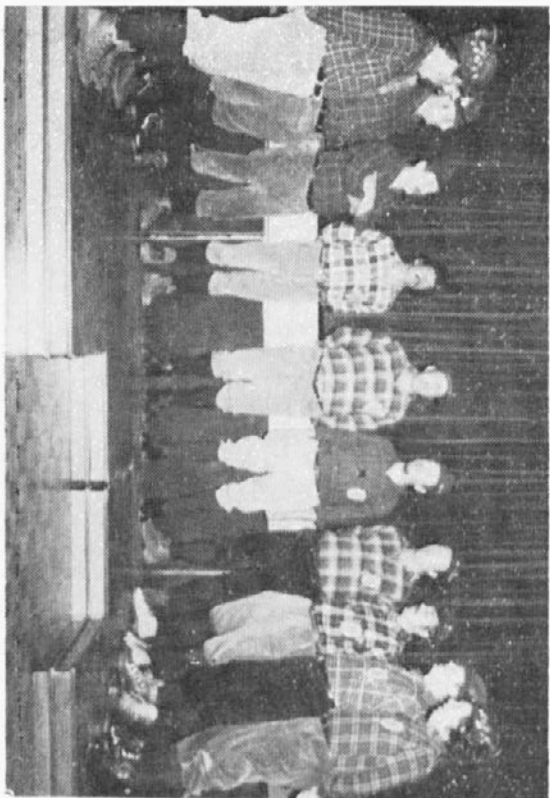
Benečanski kulturni dnevi

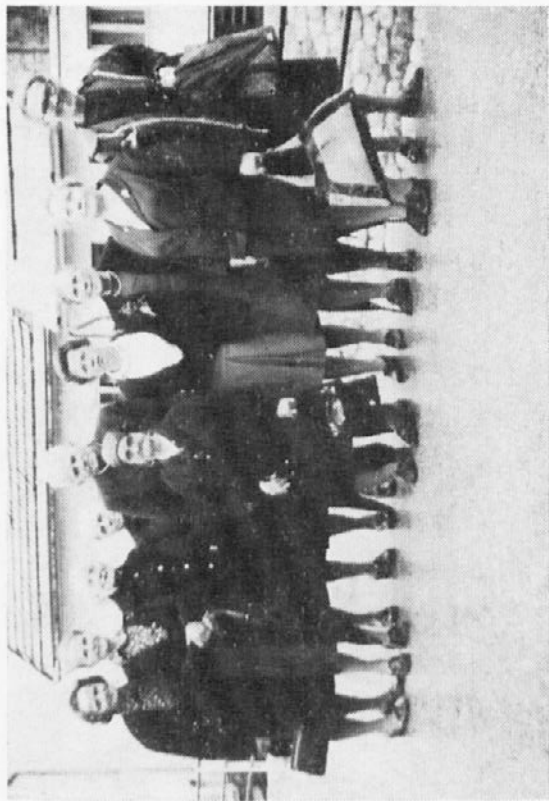
Manifestacija 25. aprila v Cedadu

Otroci »Moja vas« v Špetru

Nediški puobi v Torontu

Zene iz Topolovega na Višarjah

Srečanje duhovnikov dveh škofij na Stari gori

Vsem Benečanom
doma in po svetu
želimo
blagoslovljene
božične praznike
in
srečna nova leta
1983

KAZALO

Štefan Tonkli: 120-letnica rojstva msgr. I. Trinka	31
Ljubka Šorli: Trčmun	32
Urednik: Ivan Trinko-Zamejski	33
Trinkovo pismo papežu Piju XI.	37
Slovinci v Argentini o Ivanu Trinku	43
Martin Jevnikar: I. Trinko pokrajinski svetovalec	46
Vinko Beličič: Srečanje z Ivanom Trinkom	60
Joško Ošnjak: Obisk pri Ivanu Trinku-Zamejskem	62
Boris Pahor: Srečko Kosovel o Ivanu Trinku	74
Rino Markič	81
Govor Izidorja Predana na Markičevem pogrebu	82
L. Peterle: Moje prvo srečanje z Rinom Markičem	86
Iz Cuffolovega dnevnika	90
Marijan Breclj: Še droben prispevek k nastanku Bevkovega kaplana Martina Čedermaca	95
Aldo Clodig: Senjam beneške piesmi	103
Zdravko: Pustite, naj ptički pojo	106
Zdravko: Na praznik emigranta	107
Iz prispevkov za natečaj »Moja vasa«	109
M. Matičetov: In principi je bila Basida	116
M. Matičetov: Dve vižici iz Bile v Reziji	123
Pregovori	128
Kronika v slikah	130
Kazalo	142
Slike	143

SLIKE

Tone Kralj: Trinkov potret	30
Trinkova rojstna hiša	35
Trinkov rokopis	42
Trinko pred smrtjo	44
Trinko v zrelih letih	47
Trinko profesor	53
Trinkova zadnja leta	70
Rino Markič	81
Markičev pogreb	84
Anton Cuffolo	93
Aldo Clodig	103
Risba: Claudio Brainich	111
Risba: Irene Bin	113
Risba: Aldo Crast	115
Dr. Milko Matičetov na prireditvi v Reziji	117
Otroci na božičnem koncertu v Šentlenartu	131
Prizor iz gledališke predstave »Same pravce«	132
Pust v Gornjem Tarbju	133
Drama »Misle su misle« 8. marca na Ljesah	134
Benečanski kulturni dnevi	135
Manifestacija 25. aprila v Čedadu	136
Otroci »Moja vas« v Špetru	137
Nediški puobi v Torontu	138
Žene iz Topolovega na Višarjah	139
Srečanje duhovnikov dveh škofij na Stari gori	140

TRINKOV KOLEDAR

Letnik XXXI

Uredil: Joško Krageč

Natisnila tiskarna Budin - Gorica 1982

Izdalo »Kulturno društvo Ivan Trinko« v Čedadu

uff. sup.

s

TRINKOV koledar

inv.št:

4941